

KAMPER SCHILDER

Portret van kunstenaar Henk Poeder (1897-1958)



KAMPER SCHILDER

Portret van kunstenaar Henk Poeder (1897-1958)

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	5	ZO VADER ZO ZOON	80
		persoonlijke herinnering	
VOORWOORD	6	NOSTALGIE	82
drs. Stan Petrusa, directeur Stedelijk Museum Kampen		Bert Endedijk, directeur Uitgeefmaatschappij Kok ten Have	
EEN GEBOREN KUNSTENAAR	8	ILLUSTRATIES	86
biografie door Carel de Goeij, docent geschiedenis en tekstschrijver		Richard van Schoonderwoerd, archiefonderzoeker illustratoren uit 1860-1960	
STUDIES	16	WERKELIJKHEID & ILLUSIE	116
Johan Poeder		persoonlijke herinnering	
EEN BIJZONDERE KEREL	40	TEKENEN DES TIJDS	118
persoonlijke herinnering		kunsthistorische gedachtegang Jos Poeder	
SCHILDERIJEN	42	POEDER IN DE PERS	126
Johan Poeder		krantenartikelen	
VERKOOPPERIKELEN	68	WINTERLANDSCHAP	134
persoonlijke herinnering		Joseph Estié, panellid TV programma Tussen Kunst en Kitsch	
SCHETSEN	70	COLOFON	136
Jean Poeder			

VOORWOORD

TEKST | DRS. STAN PETRUSA
directeur Stedelijk Museum Kampen

Henk Poeder had een sterke binding met Kampen en haar directe omgeving. In zijn werk zien we altijd een duidelijke relatie tussen de schitterende omgeving en het stadsfront; een soort symbiose waarbij niet duidelijk is of het landschap als coulisse voor het stadsgezicht diende of andersom.

Aan het eind van het voorjaar in 2009 kwam Jos Poeder, fotografe en kleindochter van de kunstenaar Henk Poeder, in het Stedelijk Museum Kampen op visite.

In eerste instantie ging ons gesprek helemaal niet over het werk van haar grootvader, maar over de schoonheid van landschappen, klimaat, culturen en talen, de betekenis en inhoud van reizen en over de kunst van het leven. Pas veel later spraken we over de intentie van haar familie om een deel van het werk van Henk Poeder te schenken aan het Stedelijk Museum Kampen.

Jos had een dikke stapel foto's van het werk van haar opa bij zich en een dummy van het boek *Kamper Schilder*. Met René van Mierlo, de conservator van het museum, namen we de stapel foto's door. Een deel van het gefotografeerde werk wilde de familie aan het museum afstaan. Naast het door de familie al uitgekozen werk, mochten wij nog een soort verlanglijstje maken. We concentreerden ons vooral op het werk van Poeder dat herkenbaar en nadrukkelijk gerelateerd was aan Kampen: de stadsgezichten, de IJssel, de landschappen en boerderijen.

Na de zomer kwam Jos weer langs om de ontwikkelingen rond het boek te bespreken. De familie Poeder wilde een aantal schilderijen met landschappen en portretten liever niet aan het museum afstaan, omdat dit werk persoonlijke en intieme herinneringen aan Henk Poeder betrof en de meeste schilderijen nog bij de familieleden thuis hingen.

Jos had die keer een doos bij zich met systematisch gerangschikte enveloppen, waaruit zij opeens stapeltjes kleine schilderijtjes haalde, die zij studies noemde. Het waren prachtige miniaturen op kartonnen paneeltjes, waarvan er hiernaast één afgebeeld is: aanzetten, soms spontaan en grof met dikke lagen verf, die later konden worden uitvergroot tot schilderijen.

Hier was Poeder sterk in. De eerste impressie, de eerste lichtval en kleur die op dat moment te beleven viel, werd met een sterke en heldere beweging vastgelegd. Soms leken de schilderijtjes op abstracte landschappelijke herkenningen of als je ze van dichtbij bekeek op werk van materieschilders uit het tweede deel van de 20e eeuw. Hierdoor zien we een soort dualisme of veelzijdigheid van Henk Poeder. Aan de ene kant wilde hij werken volgens de tradities van de schilderkunst in zijn tijd en aan de andere kant was hij een, misschien onbewuste, pionier in abstractie van de schilderkunst.

De donatie uit Poeders erfenis aan de stad en aan het Stedelijk Museum Kampen kan gezien worden als een verrijking voor de museale collectie en daarmee ook voor de huidige en toekomstige generaties.

Dit boek is een prachtig overzicht van het leven en werk van een bijzondere man met een sterk gevoel voor de schoonheid van de eenvoud.



Studie zonder titel

1920 - 1930

olie op karton

12 x 18 cm

collectie Poeder

EEN GEBOREN KUNSTENAAR

Als achttienjarige liet hij zich fotograferen met de schildersjas aan en vilten hoed op, palet in de ene en penseel in de andere hand.

Op het palet had hij de tekst 'Ach, wanneer...?' geschilderd. Dat hij schilder zou worden, dat was wel duidelijk.

Henk Poeder is geboren op 20 april 1897 in Assen als oudste van drie kinderen. Zijn vader was schoenmaker en voorzitter van de gereformeerde mannenvereniging. Al heel jong werd duidelijk dat zijn liefde bij het schilderen lag. Dat stuitte thuis, vooral bij zijn moeder, op afkeuring.

Hij werd leerling bij een huis- en decoratieschilder. In zijn vrije tijd nam hij lessen bij de schilders Roessingh en Krans uit Assen en bij de Belgische vluchteling Van den Driessche. Henk Poeder was vastberaden en had zijn zinnen gezet op het schilderen. Hij liet zich niet belemmeren door zijn gereformeerde afkomst en leefwereld. Henk zette door ondanks de angst van zijn familie, dat hij zou vervallen tot een goddeloze bohémien. Poeder hechtte te zeer aan zijn afkomst en geloof om de liefde voor het schilderen een wig te laten drijven tussen hem en zijn familie: hij liet op zondag penseel en palet onaangeroerd.

Rond 1917, na diverse mislukte baantjes op kantoor en in de winkel, verhuisde hij naar Amersfoort. Hier ontmoette hij Johanna Kroes, de zus van zijn schildersvriend Evert. Zij werd later zijn vrouw. Kort na hun trouwen in 1920, en inmiddels verhuisd naar Soest, openbaarde zich een ziekte waar hij de rest van zijn leven last van zou houden.



Foto | Henk Poeder ca. 1915

Henk Poeder nam tekenles bij Johan Isings. Via hem kon hij aan de slag als illustrator bij uitgeverij Callenbach, waarvoor hij uiteindelijk veel boeken zou illustreren.

In 1925 werd hun eerste zoon Jeen geboren en in 1928 Henk. De inkomsten waren geen vetpot voor het jonge gezin, dat daarom in 1929 naar Kampen verhuisde. De Theologische Hogeschool trok op dat moment weer volop studenten aan en het drijven van een studentenpension was een mooie vaste bron van inkomsten. In Kampen zat bovendien uitgeverij Kok, wat meer illustratieopdrachten zou kunnen betekenen.

Kampen en omgeving

Het Kampen waar de schilder van 1929 tot zijn overlijden in 1958 woonde, was in die tijd nog een stad gedompeld in een 19e-eeuwse sfeer. De ligging van de stad in een ruime natuurrijke omgeving bood veel gelegenheid tot wandelen en het levenstempo was er kalm.

Henk Poeder voelde zich hier lichamelijk aanzienlijk beter dan in Soest. Omdat hij minder vermoeid was, kon hij er ook meer op uit trekken en gaan wandelen bij het Ganzediep. Hij ging vissen en maakte schetsen, die hij later in het atelier verder uitwerkte. Bijna al het werk van Henk Poeder dateert uit zijn Kamper jaren.



*Foto | Henk Poeder
met zoons Jeen en Henk
ca. 1934*

Voor de predikantenstudenten die een kamer bij Johanna huurden, moet het een bijzondere plek zijn geweest. Vaak zaten ze in de woonkamer en waren er tot diep in de nacht gesprekken over theologie en andere onderwerpen. In deze gesprekken aan de woonkamertafel liet de schilder zich kennen als een pragmaticus en een verfoeier van theoretische en filosofische bespiegelingen, zowel op het kunstzinnige als theologische vlak.

Midden in het atelier stond een grote werktafel vol met gipsen beelden, boeken en ander studiemateriaal dat bruikbaar was voor zijn illustraties. Rond het bureau stonden verschillende schildersezels en de muren waren volgehangen met eigen werk.

Hij bracht zijn liefde voor de natuur en het schildersvak spelenderwijs over op zijn kinderen, in het roeibootje of in zijn atelier, waar ze soms iets kleins mochten intekenen in een boekillustratie of met hem aan een doek werkten.



Foto | In de woonkamer annex atelier
Op de ezel schilderij 'Hollandse winter' (pag. 13)
V.l.n.r.: Jeens echtgenote Gonnie, Johanna, Johan,
Henk sr. en Henk jr.

uit: *De jongens van de dominee*
van H. Schouten
(Callenbach 1939)

Hij was een gevoelsmens die vanaf zijn puberteit het schilderen omarmde. Volgens familieverhalen maakte hij zijn eerste doek van een verknipt en opgespannen schort van zijn zus.

De vakman

Henk Poeder had illustratielessen gevolgd bij Isings. Als schilder was hij echter autodidact. Hij ontwikkelde een heldere stijl en vlotte toets door zelf veel te oefenen.

Hij wilde niet dat men zijn schilderijen probeerde in te delen in een artistieke stroming. In een herinnering van zijn zoon Jeen stond hij met een bezoeker voor één van zijn doeken en zei geïrriteerd: ‘Impressionisme? Noemt u het zoals u wilt, maar hoe vindt u het?’



*uit: Het Vierspan
van D. Menkens-Van der Spiegel
(Callenbach 1930)*

Henk Poeder had altijd een uitgesproken mening over kunststromingen. Als hij ergens bij zou moeten horen, dan ging zijn voorkeur uit naar schilders van de Haagse School. Mauve en Willem Maris waren zijn favorieten. De kunstontwikkeling die na de Haagse School kwam, werd afgekeurd omdat het gekunsteld en gezocht zou zijn, weg van het schilderkunstig vakmanschap en de oprechte schoonheidsbeleving. Van Gogh vond hij bijvoorbeeld te woest en te ongedurig en een expositie in Kampen van dadaïsme werd afgedaan als geknoei.

In het Kampen van medio twintigste eeuw was Poeder de kunstschilder. Dit had ongetwijfeld te maken met diens openlijke afkeer van nieuwlichterij in de schilderkunst en zijn religieus geïnspireerde schoonheidsbeleving.

Thuis was de taakverdeling duidelijk. Johanna hield het huishouden en het studentenpension draaiende en Poeder schilderde en illustreerde. Hij verkocht niet veel van zijn schilderijen. Het geld verdiende hij voornamelijk met illustratiewerk. Sommige schilderijen gebruikte hij ook om openstaande rekeningen te voldoen.



Hollandse winter
olie op doek
60 x 100 cm
collectie Poeder

Het boek 'Hel en Hemel van Dachau' wordt nog altijd op de middelbare school gelezen.

De illustraties in het boek zijn volgens de scholieren van groot belang voor het begrijpen van het verhaal: 'Je ziet precies hoe de Duitsers de gevangenen behandelen', aldus een boekverslag op internet.

De oorlog

In 1944 was er binnen de gereformeerde kerken een kerk-scheuring (Vrijmaking). De Poeders gingen mee met de Vrijmaking. Dit leidde voor het gezin echter niet tot problemen. Johanna had studenten uit beide Kamper Hogescholen in haar pension. Daarnaast liet Poeder thuis de theologische discussies niet op de spits drijven.

Ondanks het geldgebrek en terwijl armoe altijd op de loer lag, weigerde Poeder werk aan te nemen dat hij beneden zijn stand oordeelde. Schilderen van kinderledikantjes of reclameuitingen, daar werkte hij niet aan mee.

Behalve illustraties voor kinderboeken maakte hij indrukwekkend werk voor het boek *Kampleed en Hemelzegen* over Kamp Amersfoort tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij kon zich laten ontroeren door de geliefde predikant ds. Overduin, voor wie hij later diens boek *Hel en Hemel van Dachau* zou illustreren.

De oorlog woedde grotendeels langs Kampen en dus ook langs het gezin Poeder heen. Uit angst dat de oudste zoon zou worden opgeroepen voor de Arbeitseinsatz richtte het gezin de bovenverdieping uit voorzorg in als schuilplaats.



uit: Kampleed en Hemelzegen van dr. C.N. Impeta (J. Niemeijer's Groningen 1946)

Uiteindelijk hoefde deze niet gebruikt te worden en diende het bovenhuis tegen het einde van de oorlog incidenteel als ontmoetingsplek voor het lokale verzet.

Herinnering

Na de oorlog uitte de zwakke gezondheid van Poeder zich met grote regelmaat opnieuw in alle hevigheid en maakte zijn ziekte het hem vaak onmogelijk meer dan korte tijd te werken. Hij leed aan zware vermoeidheid en spierzwakte. Tijdens het wandelen viel zijn hoofd soms zó naar voren dat hij het moest ondersteunen met een wandelstok. Er is nooit een diagnose gesteld.

In zijn laatste levensjaren kwam hij helemaal niet meer buiten. Toch kwam zijn overlijden in 1958 voor Kampen als een schok: Poeder, de Poederkast en de gereformeerde bohème die daar heerste, waren een hecht bestanddeel geworden van Kampen. Zijn weduwe Johanna zou tot 1968 aan de Oudestraat blijven wonen. Het studentenlogement dat zij tot haar verhuizing dreef, bleef in de Kamper volksmond nog altijd *de Poederkast* heten.

In 2003 trok een overzichtsexpositie van zijn werk zoveel belangstelling dat sommige bezoekers zelfs met een eigen 'Poeder' onder de arm naar Kampen kwamen. De stad en haar schilder zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.



Foto | *In de woonkamer, zomer 1958*
V.l.n.r. Henk jr. met op schoot Jos (oudste dochter van Jeen)
Johanna, Gonnie (echtgenote van Jeen), Johan
en op de voorgrond Henk sr.

STUDIES

Ijver, vreugde en een enorme gedrevenheid om de schoonheid van de natuur zo getrouw mogelijk weer te geven vormden de rode draad in het leven van Poeder.

De olieverfstudies van Henk Poeder zijn lange tijd door de familie bewaard in een oude schoendoos. De staat waarin de studies zich bevinden is daardoor niet altijd even goed, maar het bijzondere karakter ervan is nog steeds herkenbaar. Op enkele studies heeft hij genoteerd waar en wanneer ze zijn geschilderd. Achterop de studie *Heide bij Hooghalen* is bijvoorbeeld te lezen: 'het blauwe bos aan de horizon is het Asserbos'.

Eenvoudig maar doeltreffend

De vroegste studies zijn van 1914. Niet alleen in Assen, maar ook in Amersfoort (1917 en later) ging hij buiten schilderen met zijn zelfgemaakte schildersdoos: een sigarendoos met op de binnenkant van het deksel zijn kartonnetje (paneeltje) en in de doos de verf, dus het palet. Hij kon zo overal waar hij maar een goede plek in de omgeving had gevonden staand werken.

De studies uit deze periode hebben nog geen ingewikkelde voorstelling: een horizon gestoffeerd met een verweg bos en een eenvoudige struik als repoussoir* vormen het geheel. In de studies *Heide bij Hooghalen*, *Leusderheide bij Amersfoort* en *Amersfoortse heide Vlasakkers* is deze werkwijze goed te herkennen.

* een voorwerp in de voorgrond ten behoeve van dieptewerking



Foto | De zelfgemaakte schildersdoos van Poeder



*Foto | Henk Poeder werkend aan een studie
in zijn zelfgemaakte schildersdoos*

In de laatste studies zijn het brede kleurenscale en de losse toets tot het uiterste doorgevoerd. Wat overblijft is de suggestie van een gedroomd landschap.

Zijn kleurgebruik bestaat in de basis van het landschap uit okers en wat groen, terwijl de lucht in kleurnuances van zacht kobaltblauw naar roze overgaat, met penseel snel en breed opgezet. Hier toont hij al zijn beginnende rake techniek.

Ontwikkeling in techniek

Wanneer hij in 1929 naar Kampen is verhuisd, gaat de sfeergevoeligheid van zijn werk toenemen. De twee studies van het plantsoen zijn, hoewel zeer verschillend in kleurgebruik, beide zeer sfeervol. De studie van het brugje (pag. 28) is in nuances van grijstonen zeer mistroostig terwijl de studie van de avondzon (pag. 29) met rozerood en blauwen heel romantisch is. De studies van koeien die hij dan in de omgeving van Kampen gaat schilderen worden een feest van licht. De helderheid van kleur neemt toe en de lichtensatie wordt heel sterk. Deze kleine studies waren een voorbereiding op zijn grotere schilderijen van koeien.

Mede onder invloed van de schilders van de Haagse School (o.a. Willem Maris) en die van de School van Barbizon heeft hij zijn warm gevoel voor het landschap ontwikkeld.

De 'plein air' studies, die hij tijdens de uitjes in Drenthe en omgeving maakte, liggen ten grondslag aan zijn met zonlicht overladen schilderijen van bloeiende brem en schaapskuddes op de heide. Ook zijn jeugdherinneringen hebben hem geïnspireerd bij deze werken die gekenmerkt worden door een sfeer van weemoed.

De laatste groep studies bestaat uit zeer los geschilderde werken die slechts de opzet voor een groot schilderij laten zien. Hij kwam in die tijd niet meer buiten door zijn slopende ziekte. De voorstelling in deze studies is bijna losgelaten en de stemming van het gedroomde landschap wordt slechts gesuggereerd. Met een breed kleurenscale (met o.a. chromaatgeel, kraplak en ultramarijn naast donkere okers) is hier de losheid van de toets tot het uiterste doorgevoerd. De studie *Schaapskudde op de heide* (pag. 39) is hier een prachtig voorbeeld van. Hier schildert een meesterlijke hand en een uitgesproken gevoelsmens.

.....
N.B. Henk Poeder heeft bij een aantal studies de titel achterop geschreven. Bij de meeste studies is de titel postuum aan het werk gegeven door de Erven Henk Poeder.



Heide bij Hooghalen

1915

olie op karton

15 x 24 cm

collectie Poeder



Leuserheide bij Amersfoort
1917
olie op karton
12 x 17,5 cm
collectie Poeder



Amersfoortse heide Vlasakkers
1917
olie op karton
12 x 18 cm
collectie Poeder



Assen Molenweg 116
januari 1924
olie op karton
12,5 x 18 cm
collectie Poeder



Ganzediep Kampen

27 maart 1933

olie op karton

15,3 x 21,5 cm

collectie Poeder



Rembrandtwerf
11 maart 1938
olie op karton
12,5 x 19,5 cm
collectie Poeder



Boerderij in de sneeuw
olie op karton
12 x 18 cm
collectie Poeder



Seveningen
olie op karton
14 x 21 cm
collectie Stedelijk Museum Kampen,
langdurig bruikleen



Mistige ochtend

ca. 1935

olie op karton

14 x 19 cm

collectie Poeder



Plantsoen

19 november 1932

olie op karton

16 x 23,5 cm

collectie Stedelijk Museum Kampen,

langdurig bruikleen



Avondzon in plantsoen

1933

olie op karton

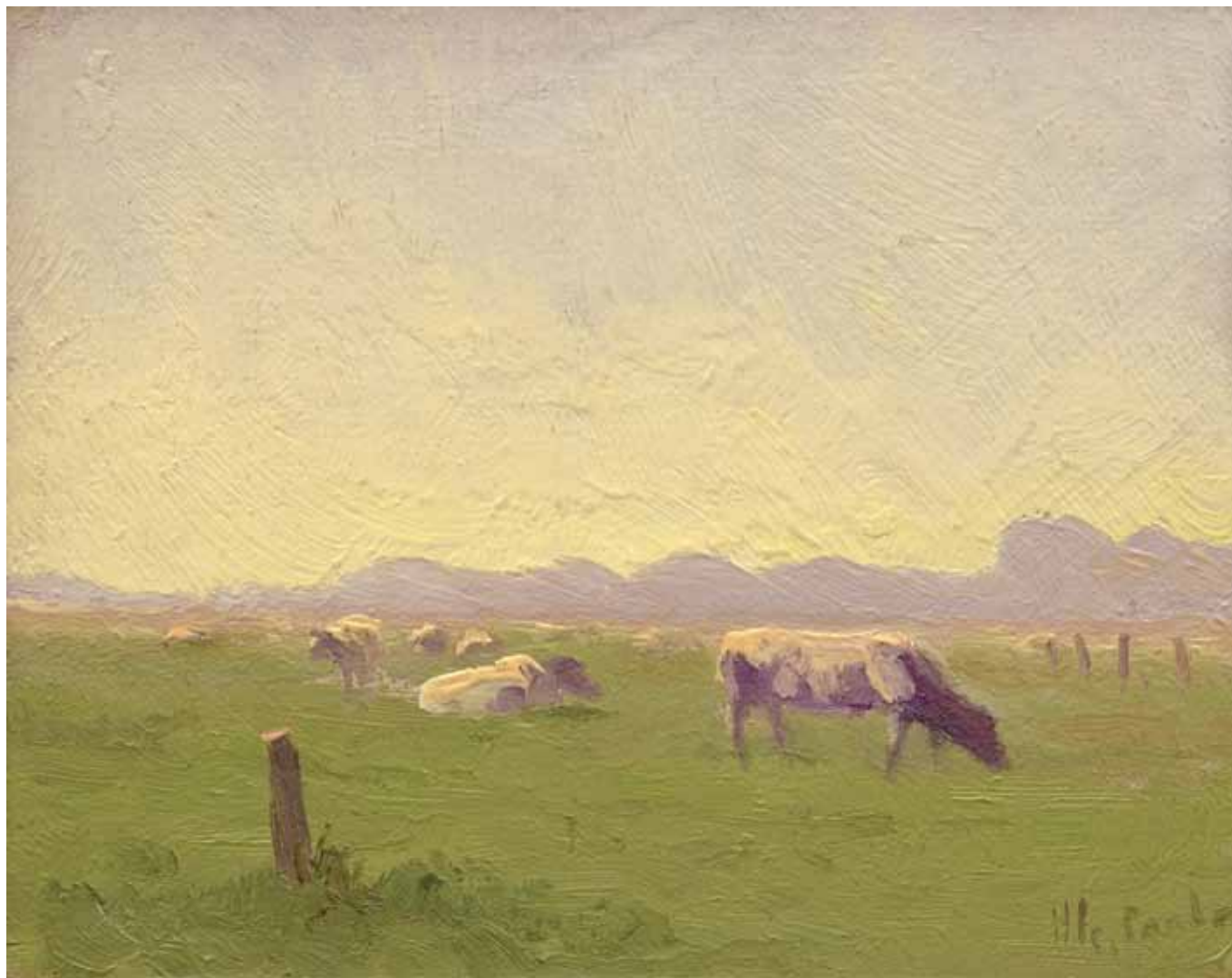
16 x 19,5 cm

collectie Stedelijk Museum Kampen,

langdurig bruikleen



Koeien in zonlicht I
olie op karton
13 x 19 cm
collectie Poeder



Koeien in zonlicht II
olie op karton
12,5 x 16 cm
collectie Stedelijk Museum Kampen,
langdurig bruikleen



Pesse bij Hoogeveen
zaterdag 8 augustus 1936
olie op karton
14,5 x 22 cm
collectie Poeder



Molen Kamperveen

olie op karton

12 x 18 cm

collectie Stedelijk Museum Kampen,

langdurig bruikleen



Kalkoven
22 juli 1938
olie op karton
16 x 23,5 cm
collectie Gemeentearchief Kampen



Wolkenlucht

ca. 1948

olie op karton

12 x 19,5 cm

collectie Stedelijk Museum Kampen,

langdurig bruikleen



Uiterwaarden met zicht op Seveningen

ca. 1948

olie op karton

16,5 x 24,5 cm

collectie Poeder



Ganzediep
ca. 1948
olie op karton
13 x 19,5 cm
collectie Poeder



Ochtend in het bos

ca. 1948

olie op karton

16 x 24 cm

collectie Poeder



Schaapskudde op de heide

ca. 1949

olie op karton

14 x 21 cm

collectie Poeder

EEN BIJZONDERE KEREL

Kampen heeft door de tijden heen vele merkwaardige mensen gekend. Een van die lieden was Henk Poeder. Mijn vader was een heel bijzondere kerel.



Foto | Henk Poeder samen met zijn vrouw Johanna en zoon Jeen in de omgeving van Kampen

Wij kwamen in 1929 in Kampen wonen. Mijn vader was toen net 32 jaar. Aan verjaardagen werd toen bij ons nooit wat gedaan. ‘Volkomen onbelangrijk in de wereldgeschiedenis!’, schreeuwde mijn vader tegen mijn tante, die eens klaagde dat hij haar nooit feliciteerde. ‘Het gaat om heel andere dingen!’ Hij trok zich van niemand iets aan. Hij leed aan een ongeneeslijke ziekte en in die tijd was hij zieker dan ooit. Kon maar tien meter achter elkaar lopen, niet verder. Dan moest hij weer gaan zitten, maar ondanks

dat was hij altijd vol humor en actief met ons in tal van dingen.

De eerste jaren in Kampen waren niet erg rooskleurig, maar mijn ouders hielden van werken. Hij illustreerde vele boeken, meestal kinderboeken en daarnaast was hij schilder, terwijl mijn eveneens zeer actieve moeder een studentenpension dreef.

Mijn vader zei vaak: ‘Ik ben altijd blij als het weer maandag is; kan ik weer aan het werk. Die wekelijkse rustdag kan me eerlijk gezegd gestolen worden en ook die ellenlange zitpartij in de kerk met dat waardeloze geneuzel van die theologen.’

Hij zong vaak luidkeels onder het schilderen: ‘t Zonnetje schijnt zo heerlijk schoon...’ Ook kon hij hele boeiende verhalen vertellen. ‘Hé jongens, vroeg hij dan, heb ik wel eens verteld dat ik vroeger bijna dood gevallen ben?’ En wij riepen al van te voren: ‘Nee pa, nog niet, vertel.’ ‘Nou’, zei hij dan, ‘kom hier bij me zitten samen bij onze warme kachel in de schemer, dan zullen jullie ’t horen.’

Ik herinner me nog een typerend voorval. Mijn vader zat aan zijn ezel te schilderen, zoals altijd met hoed op het achterhoofd en pijp in de mond. Hij schilderde een heidelandschap met een bos ernaast. Toen zei hij tegen mij: ‘Nu zet ik aan de horizon de toren van Amersfoort. Dan lijkt het net of mama en ik daar weer aan het wandelen zijn in onze jeugd.’ Met een paar streekjes stond er even later de toren van Amersfoort. Daarna hoor ik hem nog roepen naar mijn moeder in de keuken: ‘Hans! Ha-ans! Kom even kijken.’ Mijn moeder kwam meteen: ‘Wat is er? Moet je nog een kopje koffie?’

‘Nee’, zei mijn vader en wees op het grote doek. ‘Kijk, de Amersfoortse toren aan de horizon. Hoe vind je dat?’ Mijn moeder zei geïnteresseerd: ‘Mooi, mooi, leuk, prachtig. Maar ik moet nu weer naar de keuken, want ik ben nog niet klaar met het eten voor de studenten.’

‘Ach!’, zuchtte mijn vader, ‘waarom is het leven zo druk?’



Leuserheide bij Amersfoort
olie op paneel
30 x 40 cm
collectie Poeder

SCHILDERIJEN

In een regenlucht met al zijn warm grijze tonen had hij veel plezier.

Daarna uitrustend in zijn stoel bekeek hij het geheel en vatte zo moed voor de volgende handeling.

De handeling van het schilderen was bij Henk Poeder een dynamisch gebeuren. Het meestal redelijk grote doek, 90 bij 60 cm, denderde onder zijn schilderende hand mee en in korte tijd ontstond de opzet van een landschap.

Omdat hij gauw vermoeid was, was dit ook de enige voor hem werkbare wijze. Staand voor zijn ezel, nuancerend en mengend met verf, heen en weer van palet naar doek bereikte hij in de kortst mogelijke tijd zijn doel.

Techniek

Poeder tekende nooit met houtskool op het doek, maar zette de voorstelling op met in medium verdunde sienna of omber. Eerst de horizon en dan de voorgrondvormen zoals boomgroepen, boerenwoningen of koeien, waarvan hij de vormen door en door kende. Vanuit de ruime schets werden de grote partijen opgezet. Het uitwerken van het tafereel moest min of meer ook zo gedaan worden.

Het gras werd gemodelleerd met een Lyonse platte kwast waardoor een soort reliëf ontstond en het riet schilderde hij in een door hem zelf ontwikkelde techniek, die vaak gekopieerd maar nooit geëvenaard werd. Hij had een rake techniek en in zijn tijd was het een compliment als een voorstelling 'raak' was geschilderd.



Foto | Een palet van Poeder



Boerderij bij Ganzediep

ca. 1937

olie op doek

18 x 28 cm

collectie Poeder

‘De vrijheid in compositie en de karakteristieke directheid bekoren ons niet minder krachtig dan haar weidsheid en grandeur.’

(vertaling citaat Studio)

Zijn voorstellingen hebben vaak iets dromerigs. Poeder schilderde nooit sec de werkelijkheid, maar zijn visie erop. Een visie die zich in de loop der jaren vormde en in zijn werk tot uiting kwam. Bekend is de anekdote dat hij bij het gebed aan tafel soms stil viel. Later zei hij dan dat hij een mooi schilderij voor zich had gezien. Het idee voor een schilderij ontstond dus van binnenuit, gevoed door zijn studies in de omgeving van Kampen en elders.

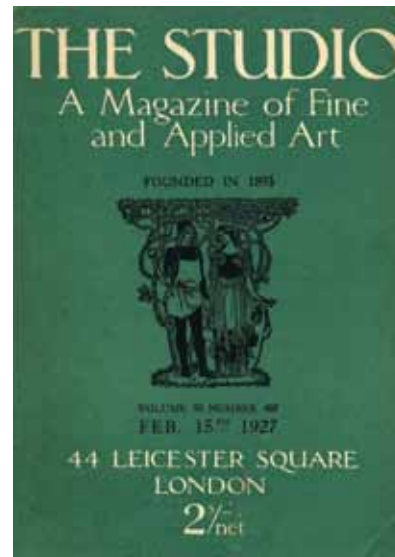


Foto | Omslag van het blad Studio uit 1927

Plein air schilders

Hij was bijzonder onder de indruk van de School van Barbizon. De landschapschilders die in het Franse dorpje Barbizon schilderden in de 19e eeuw werkten meestal in de open lucht ('en plein air') en probeerden de natuur zo goed mogelijk vast te leggen. Zij vonden daarbij de sfeer van het moment en de emoties die een landschap kon oproepen belangrijker dan een exacte registratie van de werkelijkheid. Deze schilders en hun werk werden ook besproken in het blad *Studio* waarop hij geabonneerd was. In één van de nummers die hij bezat stond de volgende tekst over het werk van twee Barbizon schilders (Theodor Rousseau en Jules Dupré) die ook wonderwel bij het werk van Poeder past: *'The freedom of composition and characteristic directness appeal to us no less strongly than its breadth and majesty.'*

Ondanks het feit dat de sfeer belangrijker gevonden werd dan de voorstelling zelf, is het heel duidelijk dat veel van zijn schilderijen de omgeving van Kampen laten zien. Zijn koeien aan de waterkant staan bij het Ganzediep en de zomerse luchten hangen boven het Kampereiland. Daar is geen twijfel over. De geschilderde rietpartijen zijn bij het Kolkwegje, waar hij vaak viste.



Waterplas bij Kolkewegje

olie op paneel

25 x 43 cm

collectie Poeder

Zijn schilderijen tonen herkenbare locaties, maar de sfeer van het landschap vormt de kern van het werk.

Het schilderij met de molen bij Kamperveen in de avond (pag. 50) heeft zijn melancholieke stemming te danken aan het feit dat precies daar de zon ondergaat.

Henk Poeder was ook geïnspireerd door de schilders van de Haagse School die eind 19e eeuw rondom Den Haag werkten. Zij schilderden evenals de School van Barbizon zoveel mogelijk in de vrije natuur en vonden de weergave van het licht en de atmosfeer van een landschap daarbij het belangrijkste.



Foto | Henk Poeder met zoons Jeen en Henk aan het Ganzediep
Op de achtergrond een gedeelte van de oude kalkoven, ca. 1934

De schilderijen van schaapskuddes op de heide zijn qua sfeer en stijl duidelijk beïnvloed door de Haagse School en één van haar schilders: Anton Mauve. In deze heideschilderijen zijn de locaties nog gemakkelijk te herkennen als rondom Leusden en de omgeving van Amersfoort. Zijn door zonlicht overladen bloeiende brem naast een zandpad kan nu nog gezien worden in Drenthe.

Schilderen met passie

Henk Poeder schilderde uit pure gedrevenheid. Zijn geld verdiende hij voornamelijk als illustrator van met name kinderboeken. Het illustreren nam soms erg veel tijd in beslag en dan was het maken van een schilderij voor hem een bevrijding: hij zong schilderend voor de ezel. In een tijd waarin het leven nog niet was aangeraakt door een overvloed aan informatie of banaal vermaak, kon hij met doek, verf en penseel zijn vreugde en weemoed over het landschap op eenvoudige maar doeltreffende wijze tot uitdrukking brengen. Henk Poeder leefde en schilderde 'in sympathetic touch with nature' (citaat Studio).

.....
N.B. Alle titels van de schilderijen zijn postuum aan het werk gegeven door de Erven Henk Poeder.



Zomer op Kampereiland
olie op doek
30 x 40 cm
collectie Bruins-Van de Haar



Bootje bij Ganzediep
olie op paneel
28 x 42 cm
collectie Vinke



Koeien bij Ganzediep

olie op paneel

26 x 36 cm

collectie Stedelijk Museum Kampen,

langdurig bruikleen



Zonsondergang bij molen Kamperveen
olie op paneel
20 x 30 cm
collectie Poeder



Schaapskudde bij boerderij
olie op doek
40 x 60 cm
collectie Poeder



detail van schilderij op pag. 53



Schaapskudde op de heide
olie op doek
60 x 100 cm
collectie Poeder



Bloeiende brem
olie op doek
40 x 80 cm
collectie Poeder



Schapen bij ven
olie op doek
40 x 80 cm
particuliere collectie



detail van schilderij op pag. 57



Knotwilgen bij trekvaart
olie op doek
30 x 40 cm
collectie Westerhof



Schelpenvissers
olie op doek
50 x 60 cm
collectie Poeder



Schaapskudde in de sneeuw
olie op doek
25 x 30 cm
particuliere collectie



Schaapskudde bij boerderij
olie op doek
40 x 60 cm
collectie Boers



Plantsoen
olie op doek
30 x 40 cm
collectie Kale-Bosma



Veerkopje bij Veerweg Kampen
olie op doek
50 x 70 cm
collectie Frans Walkate Archief



Schelpenvissers bij avond
olie op doek
30 x 40 cm
particuliere collectie



Kolk met eenden
olie op doek
60 x 100 cm
particuliere collectie



Houthakkers in het bos

1950

olie op doek

30 x 40 cm

collectie Van den Noort



Boerderij in de sneeuw
olie op doek
50 x 60 cm
collectie De Wilde



Boerderij in avondlicht

ca. 1935

olie op paneel

22 x 32 cm

collectie Poeder

VERKOOPPERIKELEN

Het spreekt vanzelf dat wij niet van de wind konden leven en dat al zijn creaties op de een of andere wijze in klinkende munt moesten worden omgezet. De verkoop van zijn schilderijen verliep niet altijd vlekkeloos en mijn vader gedroeg zich soms bijzonder onzakelijk.

Mijn vader was in mijn kinderogen een tovenaar. In de huiskamer annex atelier van ons enorme bovenhuis aan de Oudestraat in Kampen creëerde hij met pen en penseel de mooiste tekeningen en schilderijen.

Op een ochtend hadden mijn ouders een mooi zeegezicht verkocht aan een welgesteld drogistenechtpaar voor de prijs van fl 150,- (in 1954 een aanzienlijk bedrag). Er was met hen afgesproken dat zij het schilderij die middag zouden ophalen en betalen. Een half uur na de verkoop veranderde mijn vader echter plotseling van gedachten. 'Ik wil dit stuk niet verkopen', bromde hij. 'Ja maar, je hebt het wel al verkocht', sputterde ik tegen.



*Foto | De vier broers: Jeen en Johan spelen schaak
Jan en Henk jr. (bril) kijken toe, Pasen 1954*

'Kan me niet schelen', mompelde hij binnensmonds. 'Jij bent student, jij moet die koop maar ongedaan maken', opperde mijn moeder en begaf zich met mijn vader naar de slaapkamer voor de middagrast, vermoeid van al dit verkoopgedoe. Nauwelijks waren zij in rust verzonken of daar ging de bel. Ik raapte al mijn moed bij elkaar en ging naar beneden om deze moeilijke klus te klaren. Ik posteerde mij enkele treden hoog op de trap (ik ben nogal klein van gestalte) om het echtpaar te woord te staan.

'Wij komen het gekochte schilderij halen' zei de drogist op zakelijke toon. 'Het spijt me', antwoordde ik, 'maar mijn vader wil het zeestuk niet verkopen. Hij heeft zich bedacht en bovendien is hij te veel aan dit schilderij gehecht.' Overmoedig keek ik naar de verstoorde gezichten van het echtpaar. 'Ja maar, uw vader heeft het schilderij vanmorgen aan ons verkocht en verkocht is verkocht!', repliceerde de verontwaardigde drogist terecht. Inderdaad, juridisch gezien had ik geen poot om op te staan. Hoe red je jezelf uit zo'n netelige situatie? Nog één uiterste redmiddel viel mij in, een leugentje om bestwil. 'Bovendien is er een stukje van de lijst af', merkte ik droogjes op. Deze opmerking deed letterlijk en figuurlijk de deur dicht. 'Dan wil ik het helemaal niet meer hebben', reageerde de dame bits en het echtpaar verdween zonder schilderij. Het zeegezicht bleef voorlopig veilig in de Poederkast hangen.



Schelpenvissers
olie op doek
60 x 100 cm
collectie Poeder

SCHETSEN

In alle schetsboeken zijn her en der losse vellen papier geschoven met aparte tekeningen die Poeder maakte, meestal portretten en dieren.

Zijn grote liefde lag bij het schilderen, maar Henk Poeder had daarnaast altijd potlood en papier binnen handbereik om te schetsen. Hij oefende veelvuldig in schetsboeken om zijn tekentechniek te verbeteren. Schetsboeken als op de foto had hij in verschillende formaten, variërend van kleine van 11,5 bij 15,5 cm tot grote van 23,5 bij 31 cm. Aan de buitenkant waren ze alle eender, grauwbrown met in zwarte letters *Schetsboek* erop gedrukt. In totaal heeft hij rond de achttien schetsboeken vol getekend.

Rondom zijn werktafel stonden verschillende beelden, die dienden als voorbeeld: gipsen koppen als oefenmateriaal voor portretten en beelden van koeien voor referentie bij het schilderen. Schetsen voor zijn landschapsschilderijen zijn er nauwelijks; die zette hij meestal direct op in olie- verf op doek of als studie op karton.

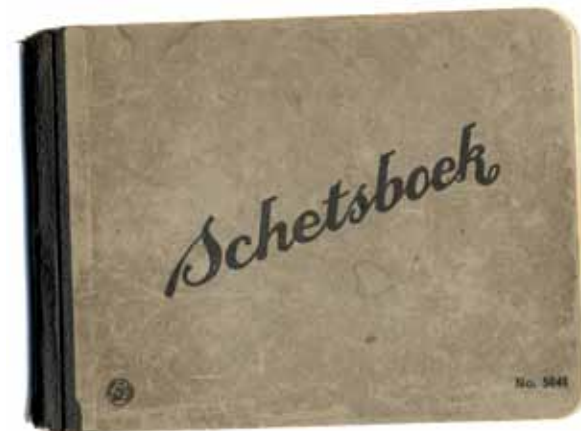


Foto | Een schetsboek van Poeder

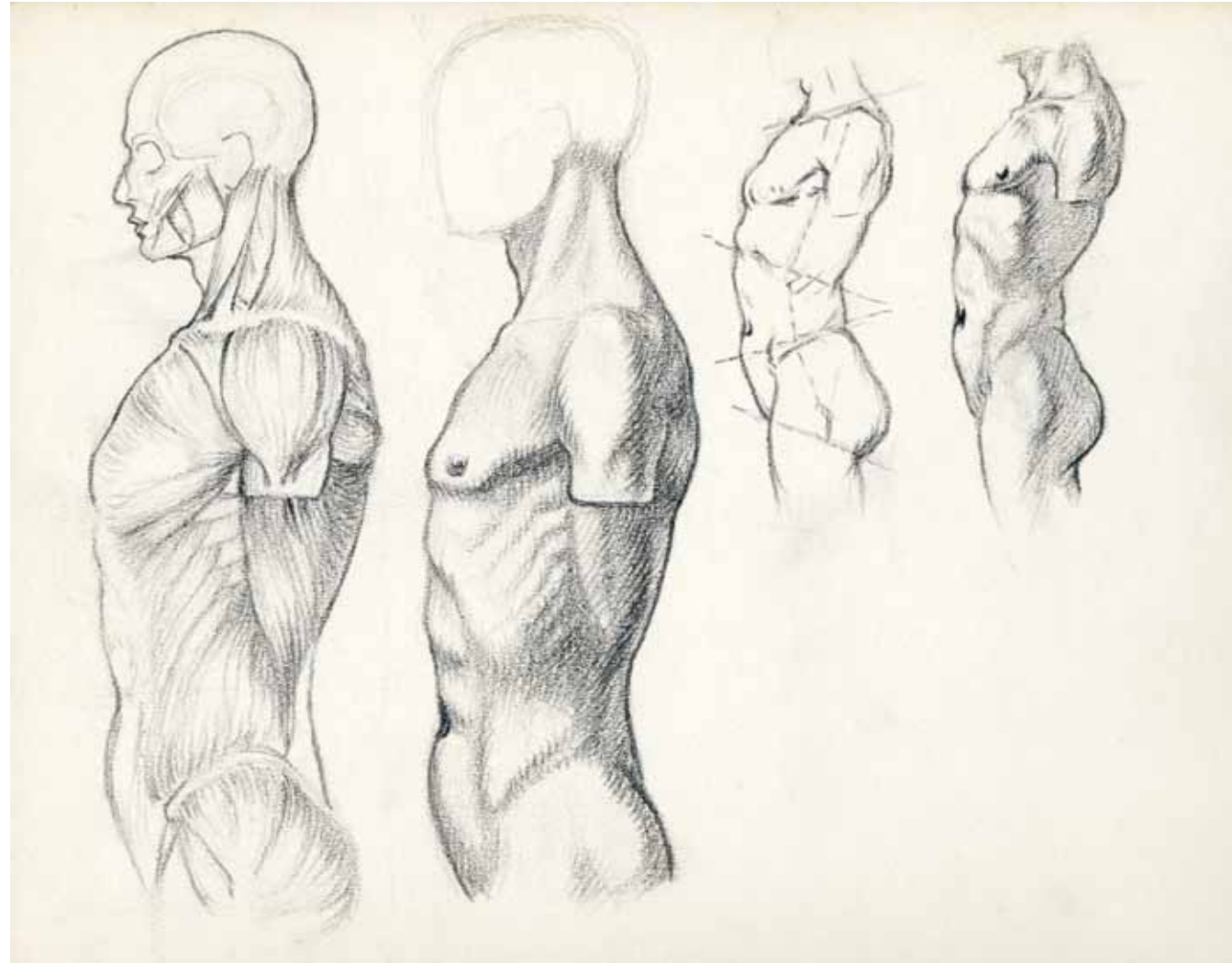


Foto | De gipsen beeldjes
hoogte 15 en 20 cm



schetsboek
Portretstudies
1925
potlood op papier
16,5 x 25,4 cm

*Eén van de schetsboeken
was speciaal voor de
studies van spierformaties
van het menselijk lichaam.
De voorbeelden vond hij
in anatomieboeken.*



*schetsboek
Spierstudies en torso's
potlood op papier
20 x 25 cm*



schetsboek
Gerda's nieuwe mantel (pag. 95)
1929
potlood op papier
15 x 26 cm

Als Poeder een opdracht had voor een illustratie werd uit een schetsboek geput voor inspiratie. Wanneer dat onvoldoende was, stonden vrouw en kinderen model voor een specifieke situatie in het verhaal dat hij moest illustreren.

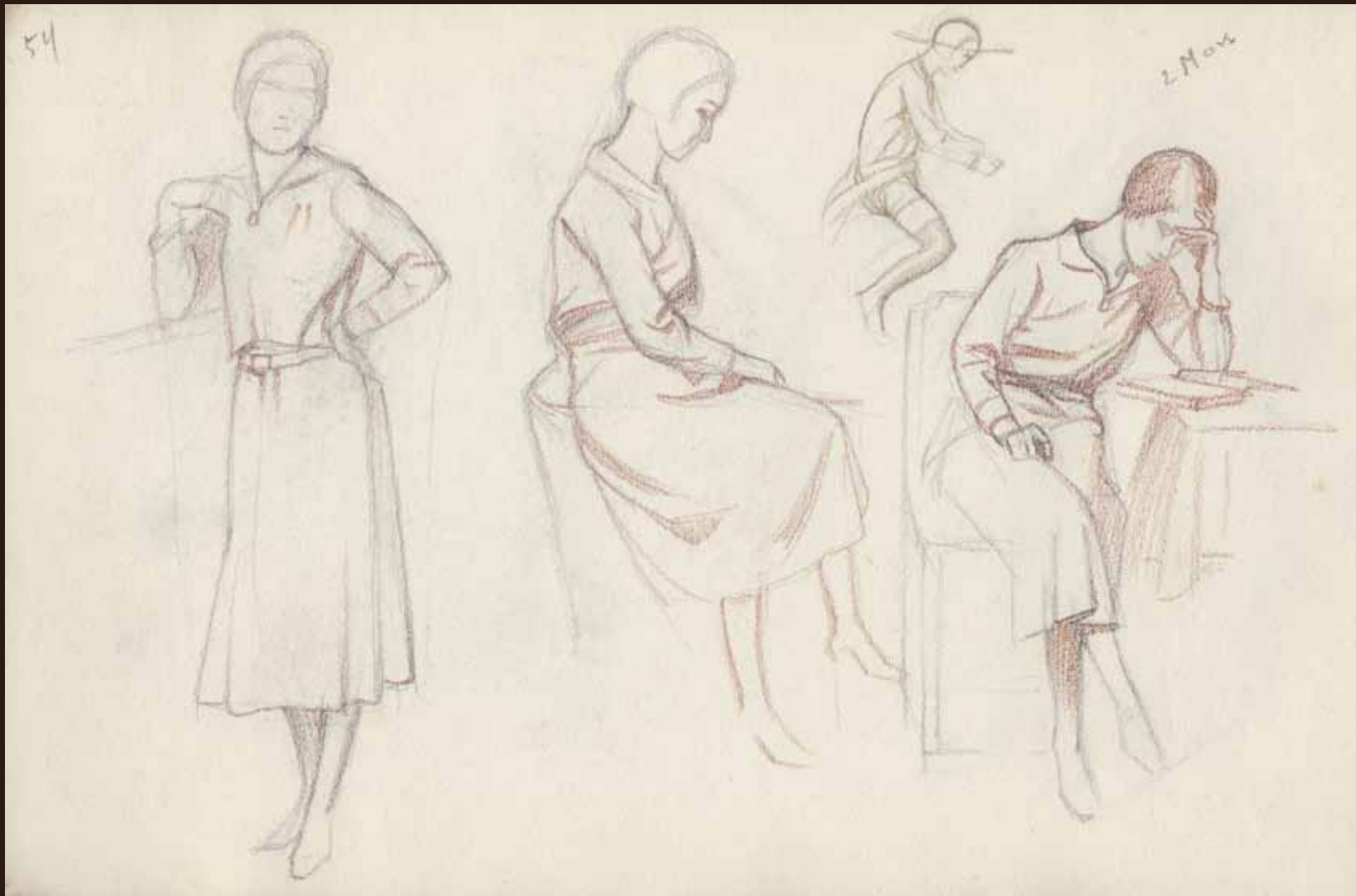
Poeder gebruikte meerdere schetsboeken tegelijk, elk met een eigen functie. Hij had een speciaal schetsboek voor oefeningen van gezichtsuitdrukkingen, die hij natekende uit speciale voorbeeldboeken voor kunstenaars.

Er was altijd één schetsboek voor portretten en schetsen van Johanna en de kinderen. Deze voorzag hij meestal van een datum. Sommige van deze schetsen hebben duidelijk als onderzoek voor latere boekillustraties gediend, andere waren uitsluitend voor eigen plezier en werden soms uitgewerkt tot portretten.

Hoewel Henk Poeder liever schilderde dan illustreerde, zijn het vakmanschap en zijn liefde voor het tekenen duidelijk zichtbaar in de schetsen.



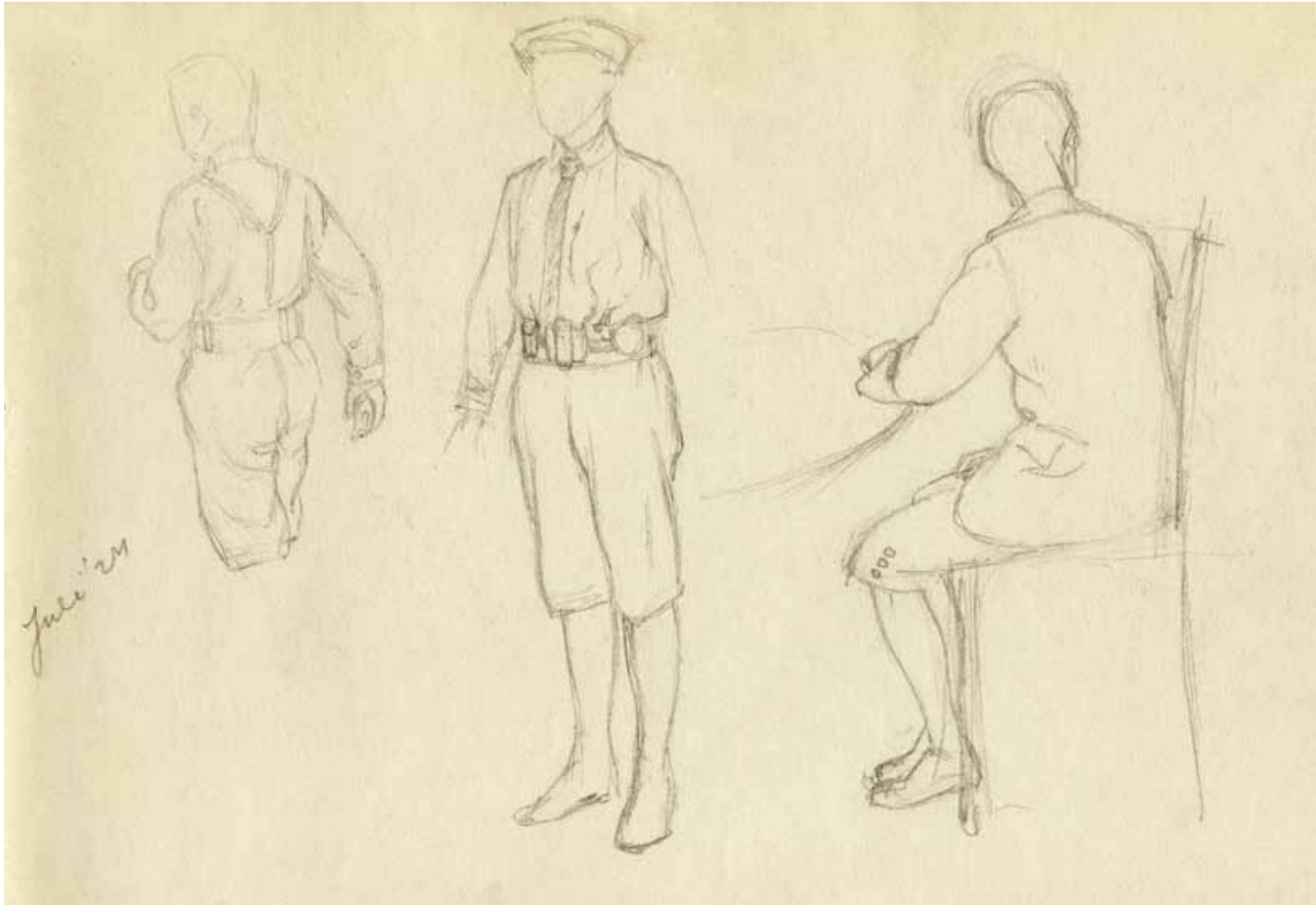
*schetsboek
Jongen met beertje
25 april 1933
potlood op papier
uitsnede 9,5 x 7,5 cm*



schetsboek
Jonge vrouwen
2 november 1932
potlood op papier
16,6 x 25 cm



schetsboek
Jongens van het land
1925
potlood op papier
16 x 24 cm



Juli '24

schetsboek
Man in uniform
juli 1924
potlood op papier
16 x 22 cm



schetsboek
Meisjes met haarstrik
1924
potlood op papier
16 x 21,5 cm



schetsboek
Slapend meisje
ca. 1934
potlood op papier
9,5 x 12,5 cm

ZO VADER, ZO ZOON

PERSOONLIJKE HERINNERING | JAN POEDER †
tekst Jos Poeder

Jan aarzelde geen moment, pakte een kwast en met rappe streken schilderde hij een prachtige kroon op het hoofd van de koningin.

Van Henk Poeders derde zoon, Jan, gaat het verhaal dat hij op ongeveer 7-jarige leeftijd al de eerste tekenen vertoonde van een kunstenaar.

Op een dag kwam hij thuis van school en rende de huiskamer in. Niemand aanwezig. Maar wel aanwezig was een nieuw schilderij door zijn vader geschilderd. Het stond op de ezel te drogen. Jan vond het geweldig; hij zag op het schilderij een prachtige vrouw afgebeeld, dat moest wel een koningin zijn. Alleen ze droeg geen kroon. Als altijd stonden naast de ezel palet, verf en kwasten van zijn vader. Jan aarzelde geen moment, pakte een kwast en met snelle streken schilderde hij een prachtige vermiljoenrode kroon op het hoofd van de koningin. Ziezo, dat zag er beter uit. Toen vader Henk even later binnenliep en de vernieuwingen in het schilderij zag, kon hij zijn ogen bijna niet geloven. Jan werd direct op het matje geroepen en moest schuld bekennen. Hij heeft er een behoorlijk pak slaag voor gekregen.

Toen Jan later een eigen gezin had, heeft hij dit verhaal natuurlijk in geuren en kleuren verteld. Wat was het een grap geweest en wat was zijn vader boos geweest. Zijn jonge zoon, Henk (naar opa vernoemd), luisterde altijd met gespitste oren naar de kleurrijke verhalen uit het Kampen van weleer. Het huis van Jan en zijn gezin hing vol met schilderijen van zijn vader. Jan had de voorkeur voor schilderijen met dieren.

Boven het orgel prijkte een schilderij van eigen hand, het was een sneeuwlandschap met vos. Jan was er trots op. Ondertussen was zoon Henk 7 jaar geworden en had een heel andere hobby dan zijn vader. Hij dartte graag en maakte daarvoor zelf de pijltjes van fazantenveren aan spijkertjes. Als vanzelfsprekend vond zoon Henk dat het darten pas echt leuk was als hij op dieren kon jagen. En zo joeg hij door het huis zonder dat iemand er erg in had. Alle dieren op alle schilderijen werden 'gedart'. Na het jagen haalde Henk de pijltjes er weer uit en van een afstand zag niemand er iets van. Tot op een dag zijn vader aan het orgel zat. Met gesloten ogen en met volle overgave speelde Jan; zijn hoofd en schouders bewogen ritmisch mee met het spel. Dan naar voren, dan naar achteren. Bij het naar achteren leunen opende Jan op een zeker moment de ogen en zijn blik viel op het schilderij boven het orgel. Zijn ogen puilden uit en het spel was voorbij. Uit *zijn* vos staken drie pijltjes met veren. Nu was ook *zijn* schilderij gehavend door zijn eigen zoon van zeven. De geschiedenis had zich herhaald en er wordt binnen de familie nog vaak om gelachen.

N.B. Zoon Henk had de pijltjes niet uit het schilderij weten te halen omdat het te hoog boven het orgel hing. Inmiddels heeft hij zelf de gaatjes in alle schilderijen gerestaureerd en is het wachten op wat zijn eigen zoon met de schilderijen van hem zal gaan uitspreken.



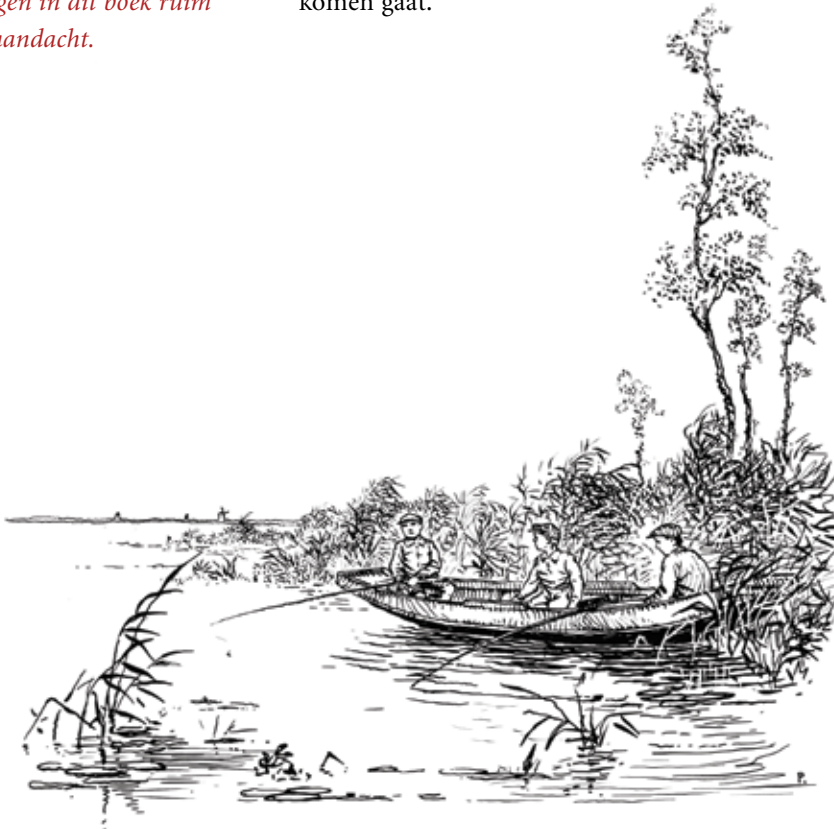
*Foto | Johanna en Henk Poeder sr.,
daarnaast Jan, op de grond zitten
Henk jr. (bril) en Johan*

NOSTALGIE

TEKST | BERT ENDEDIJK
directeur Uitgeefmaatschappij Kok ten Have

Henk Poeder had een bijzondere band met Kampen en zijn naam leeft nog op verschillende manieren voort. Zijn verbeeldingen van de natuurrijke omgeving krijgen in dit boek ruim de aandacht.

Ik schrijf dit op één van de eerste lentemorgens van het jaar. De stad is ontwaakt en de zon komt voorzichtig op. Ik denk dat Henk Poeder van deze dag genoten zou hebben. Hij zou er zeker met zijn roeibootje op uit zijn getrokken. Het licht dat over het water speelt en de ochtendnevel die zich langzaam terugtrekt. De stad die zich loom aan de IJssel uitrekt, rustig wachtend op wat komen gaat.



Daarbij dringt zich bij mij altijd het beeld op van een kat die lui in de vensterbank ligt. Veilig achter het raam, genietend van de warmte. Af en toe één oog open om te zien of er iets gebeurt dat de aandacht verdient.

Henk Poeder had een bijzondere band met Kampen en zijn naam leeft nog altijd op verschillende manieren voort. Zijn verbeeldingen van de natuurrijke omgeving krijgen in dit boek ruim de aandacht. De *Poederkast* boven *Boekenbos* (boekwinkel Bos) is bij oudere predikanten, die hier - inmiddels geëmeriteerd - voor een nostalgisch dagje terugkomen, nog altijd een begrip.

En dan zijn er de vele boeken die Poeder illustreerde. Henk Poeder werkte daarvoor vrijwel uitsluitend in opdracht van uitgevers van protestants-christelijke huize. Kok was daar één van, een bedrijf waarvan de naam net zo met de stad Kampen is verbonden als die van Poeder. Er waren natuurlijk veel meer uitgevers die zijn talent ontdekten en hem hun boeken lieten illustreren. Een aantal van hen - La Rivière & Voorhoeve, Jan Haan, J.N. Voorhoeve en Callenbach - is in de loop der tijd onderdeel van Kok geworden.

*uit: Het Vierspan
van D. Menkens-Van der Spiegel
(Callenbach 1930)*



*Foto | Henk met zoons Jeen (links) en Henk
struinend langs het Ganzediep*

Grote namen staan er rug aan rug. Tussen al die boeken tref ik 'De tien van Thor' aan, een jeugdboek van Willem Evers.

Op mijn kamer staat achter mijn bureau een grote, statige boekenkast. De kast heeft alle stormen en veranderingen die ons bedrijf heeft meegemaakt, glansrijk doorstaan. Zij dateert uit de beginjaren van de uitgeverij en sierde in de Oudestraat al de directiekamer van de oprichter van onze uitgeverij, Jan Hendrikus Kok.

In deze boekenkast vind je de paradepaardjes uit de geschiedenis van Kok. Grote namen staan er rug aan rug. Tussen al die handboeken, theologieboeken, kinderbijbels en romans tref ik *De tien van Thor* aan, een jeugdboek van Willem Evers, omslag en illustraties van Henk Poeder. Dit was één van de vele boeken die Henk Poeder dichter bij de lezers bracht door zijn even eenvoudige als knappe verbeeldingskracht, die ook nu nog aanspreekt. Zijn naam staat op het omslag, maar eigenlijk zou dat niet hoeven. Je herkent zijn stijl ook nu nog: eenvoudig, markant, krachtig - dat heeft een boek nodig. In 1932 en in 2010.

Het is verrassend om door het boek te bladeren: heel veel tekst, slechts af en toe onderbroken door een op speciaal papier gedrukte en apart ingeplakte tekening. We zouden dat nu anders doen: méér Poeder en minder tekst.

Op één van die illustratiepagina's zien we zwemmende jongens. 'In het Apeldoornsche Kanaal', zegt de tekst, maar het zou mij niet verbazen wanneer de inspiratie aan het Ganzediep is opgedaan.



*omslag
De tien van Thor
van Willem Evers
(Kok 1932)*



*uit: De Tien van Thor
van Willem Evers
(Kok 1932)*

ILLUSTRATIES

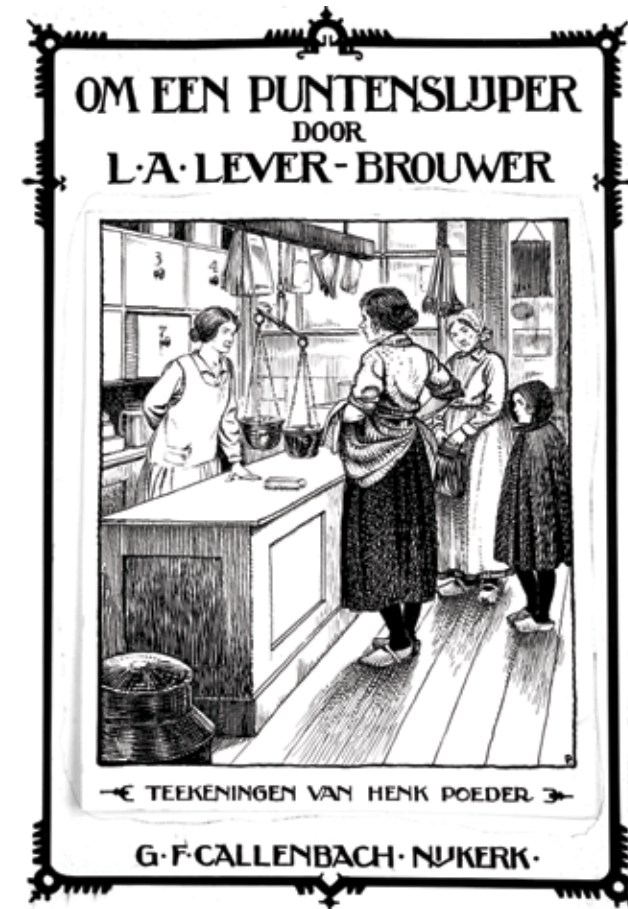
TEKST | RICHARD VAN SCHOONDERWOERD
archiefonderzoeker illustratoren uit 1860-1960

De kinderboeken van die tijd gaven Poeder volop de mogelijkheid zijn liefde voor de natuur in de illustraties naar voren te brengen.

Als schilder was hij vrijwel autodidact, maar als illustrator heeft Henk Poeder op jonge leeftijd lessen gekregen van de in Soest woonachtige illustrator J. H. Isings. Dat was in het begin ook goed te merken. Poeder was geïnspireerd door de stijl van Isings en signeerde vergelijkbaar. Isings zette op elke illustratie rechtsonder een I in een vakje en Poeder zette op die plek een P, soms met, soms zonder vakje. Henk Poeder maakte zich na verloop van tijd los van zijn leermeester. Zijn illustraties werden veel minder statisch en kregen een vloeiender lijn en daardoor een duidelijk modernere uitstraling. Hij signeerde nu zijn werk met 'Hk Poeder' of 'Hk P' en zonder een hokje.

Tegen wil en dank

De grote liefde van Henk Poeder lag bij het schilderen. Door zijn ziekte was het schilderen vaak een te grote inspanning. Illustreren was minder intensief en op die manier kon hij toch nog behoorlijk meehelpen het gezin draaiende te houden. Men noemt hem daarom ook wel een illustrator tegen wil en dank. In sommige van zijn illustraties is een zekere lauwheid te bespeuren. Blijkbaar was het verhaal dan te weinig inspirerend of misschien speelde zijn gezondheid hem zodanig parten dat hij de opdracht snel probeerde af te maken. Hiernaast leverde hij illustraties af van een bijzonder hoog artistiek gehalte.



*titelpagina
Om een puntenslijper
van L.A. Lever-Brouwer
(Callenbach)*



*uit: De jongens van de dominee
van H. Schouten
(Callenbach 1939)*

Poeder illustreerde ook vele boekjes die met kerst in protestantse kerken aan de kinderen werden uitgedeeld.

Uitgevers

Henk Poeder illustreerde een aantal kinderboeken voor uitgeverij Van Goor te Gouda en Den Haag. Ook maakte hij de tekeningen in schoolboekjes van uitgeverij Jacob Dijkstra, maar het merendeel van zijn illustraties kwam terecht in boeken en andere publicaties van uitgevers met een protestants-christelijke overtuiging.

Zo illustreerde hij voor Bosch & Keuning, Callenbach, Bredée, Edecea, Jan Haan (later J.N. Voorhoeve), Kirchner, Kok, Meinema, La Rivière & Voorhoeve, J.P. van den Tol,

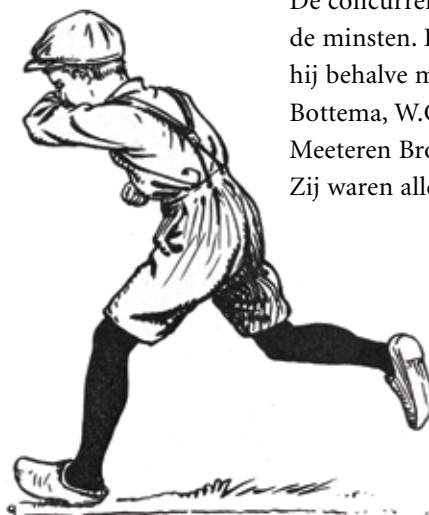
Unitas en A. Voorhoeve, de Bond voor Gereformeerde Jeugdorganisatie en de Jeugdcommissie van het Nederlands Bijbelgenootschap.

De uitgevers Callenbach en Meinema en na de oorlog Jan Haan zorgden voor de meeste opdrachten.

Tot de meest bekende boeken die hij illustreerde behoren: Keteltjes thuisvaart (1930) van Cor Bruijn, Ergens in de wijde wereld... (1931) van W.G. van de Hulst en Razende Roeltje (1934) van Diet Kramer.



Foto | Een selectie van originele edities van oude kinderboeken die door Poeder geïllustreerd zijn



uit: *Ergens in de wijde wereld...*
van W.G. van de Hulst
(Callenbach 1931)

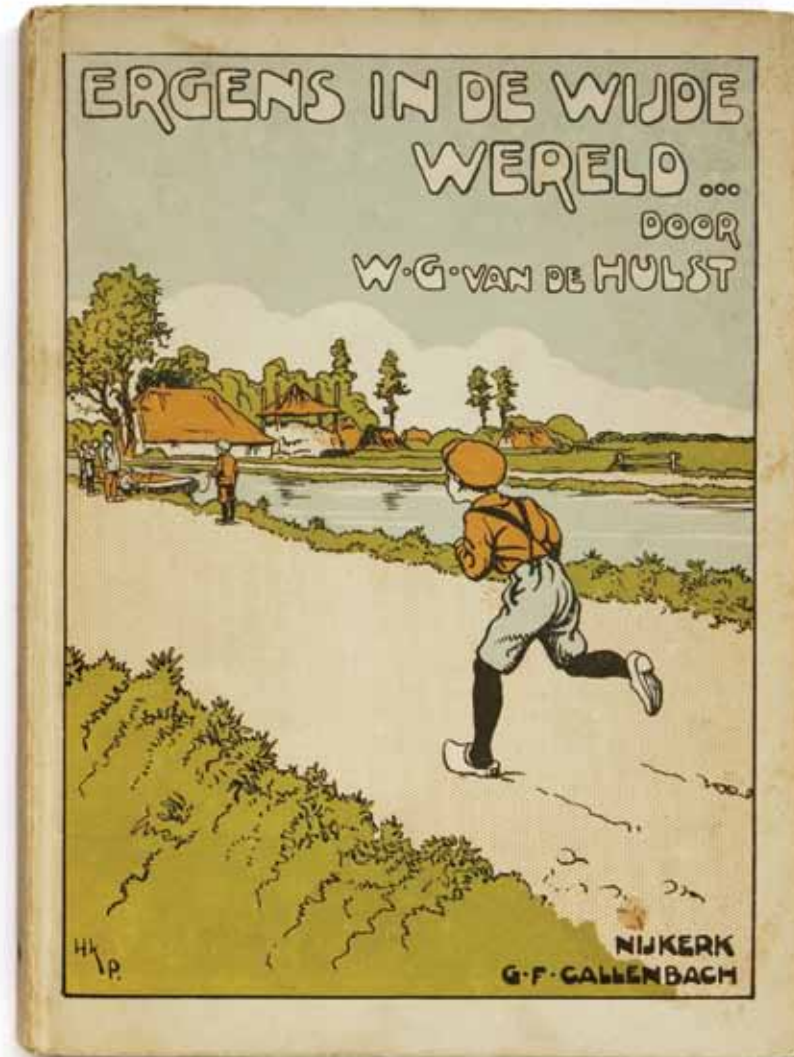
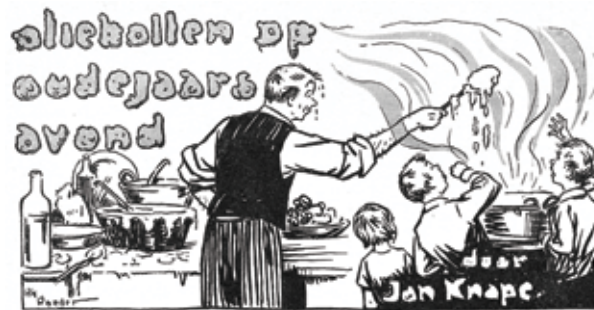


Foto | Originele edities

Bij een verhaal in 'De Libel' creëerde hij een vader die met het zweet op zijn voorhoofd probeert oliebollen te bakken, terwijl zijn kinderen rond de pan stoeien.



Tijdschriften

Bijna alle tekeningen van Henk Poeder waren bestemd voor kinderboeken. In twee eerder in dit boek genoemde uitgaven waren de tekeningen bedoeld voor volwassenen. Ook maakte Poeder illustraties voor enkele tijdschriften uitgegeven door Bosch & Keuning in Baarn. Het betreft hier het populair letterkundig tijdschrift *Opgang* en *Het maandschrift voor deze tijd De Libel*. Beide verschenen in de jaren dertig van de twintigste eeuw. De stijl van de illustraties in deze tijdschriften voor volwassenen wijkt weinig af van zijn tekeningen voor de jeugd.



uit: *De Bijbelsche geschiedenis voor de jeugd* van Tine Bonnema (Kok 1936)

Kinderbijbels

Henk Poeder heeft twee kinderbijbels geïllustreerd. In 1936 verscheen *De Bijbelsche geschiedenis voor de jeugd* van Tine Bonnema. In dit werk is de invloed van Isings, die zelf vele bijbelse platen maakte, duidelijk aanwezig. Deze stijl komt ook enigszins terug in *Het grote boek voor de kleinsten verteld* (2e druk 1937) van J. C. de Koning. Voor de tweede druk van dit laatste boek leverde hij vijftig pentekeningen die moderner aandoen dan zijn illustraties in het werk van Bonnema.

Van Tine Bonnema is bekend dat zij Henk Poeder thuis heeft opgezocht. Dit is wel bijzonder, want de meeste schrijvers hebben hem nooit ontmoet. Ook had hij geen contact met andere illustratoren.



*uit: De Bijbelsche geschiedenis voor de jeugd
van Tine Bonnema
(Kok 1936)*

Poeder mocht van de drukker in verband met de kosten slechts gebruik maken van 2 kleuren in de tekeningen: oranje en blauw. Maar om de rode vlag van de revolutie echt rood te laten zijn heeft de drukker een extra drukgang moeten laten uitvoeren.

Schoolplaten

Henk Poeder heeft twee schoolplaten getekend in zijn leven. Beide hadden de titel *Vlug gekend - met tekst en prent* en bestonden uit een groot aantal vakjes met daarin een tekening van een geschiedkundig feit of van een persoon uit de vaderlandse geschiedenis. De twee platen zijn feitelijk twee versies van dezelfde plaat, naar de geest des tijds een protestantse en een katholieke. Op de katholieke plaat vind je bijvoorbeeld *de bijbelvertaling van Luther* of *de Dordtse Synode* niet, maar weer wel: *de monnikmartelaren van Gorcum* en *Thomas à Kempis* *betreft het klooster*. De protestantse plaat is de vroegste hetgeen te zien is aan de titelletter. Deze letter is door Henk Poeder getekend, de katholieke plaat kreeg een andere titelletter.

Het is opmerkelijk dat de naam van de tekenaar niet op de schoolplaten staat vermeld. Wel worden de ontwerpers van de plaat genoemd. Voor de protestantse plaat zijn dat L.A. de Gans en T.M. Gilhuis. Bij de katholieke plaat krijgen ze gezelschap van A.P. van der Wiel. Zij schreven ook didactische handleidingen bij de platen, bestemd voor het onderwijzend personeel.

De voorstellingen op beide platen zijn politiek-religieus van karakter. Alleen bij de katholieke versie is er ook een plaatje aan Rembrandt gewijd. Het lijdt geen twijfel dat er bij het maken van deze illustraties geen enkele artistieke vrijheid gegund werd. Een vakmatige klus, goed om de boterham belegd te krijgen.

De karakteristieke stijl van de kunstenaar Henk Poeder is in deze statische miniatuurtjes dan ook in geen velden of wegen te bespeuren. De protestantse versie van de plaat is na enige tijd herdrukt, waarbij een enkel plaatje werd vervangen. De schoolplaten werden destijds uitgegeven door Jacob Dijkstra te Groningen.

Na de oorlog

Na de Tweede Wereldoorlog ging uitgeverij Jan Haan te Groningen zijn kinderboekenfonds uitbouwen. Poeder illustreerde in die tijd bijna uitsluitend voor deze uitgever. In de loop der jaren nam echter zijn productie af. Zijn verslechterde gezondheidstoestand zal hier zeker mede oorzaak van zijn geweest. De laatste tekeningen die hij maakte, een jaar voor zijn dood, waren voor *Julia en het toversteentje* van G.H. van Maren, een zendingsverhaal. Daarna legde hij na 36 jaar illustratiewerk de tekenpen voor altijd neer. Vele door hem geïllustreerde boeken werden nog jarenlang met zijn tekeningen herdrukt.

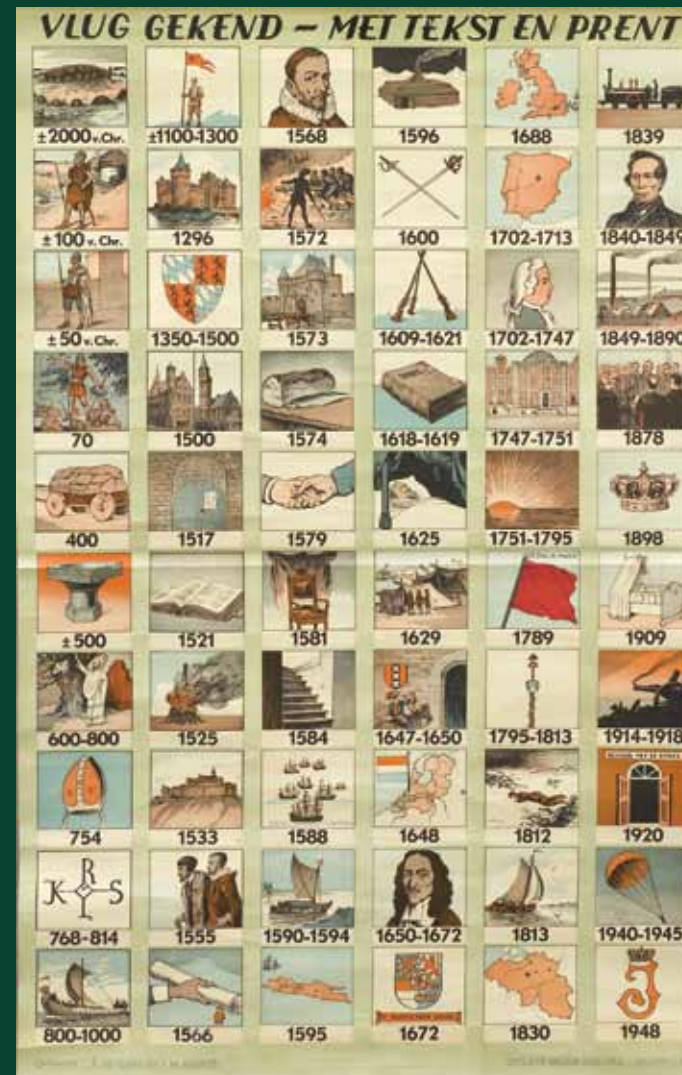


Foto | De door Henk Poeder getekende schoolplaten
 Links de katholieke, rechts de protestantse versie
 150 x 100 cm
 Bron: Nationaal Onderwijsmuseum
 (Jacob Dijkstra's Uitgeverij N.V.)

In Henk Poeders eerste illustratiewerk gebruikte hij voornamelijk een tekenen, die in zijn latere werk vervangen werd door penseeltjes.

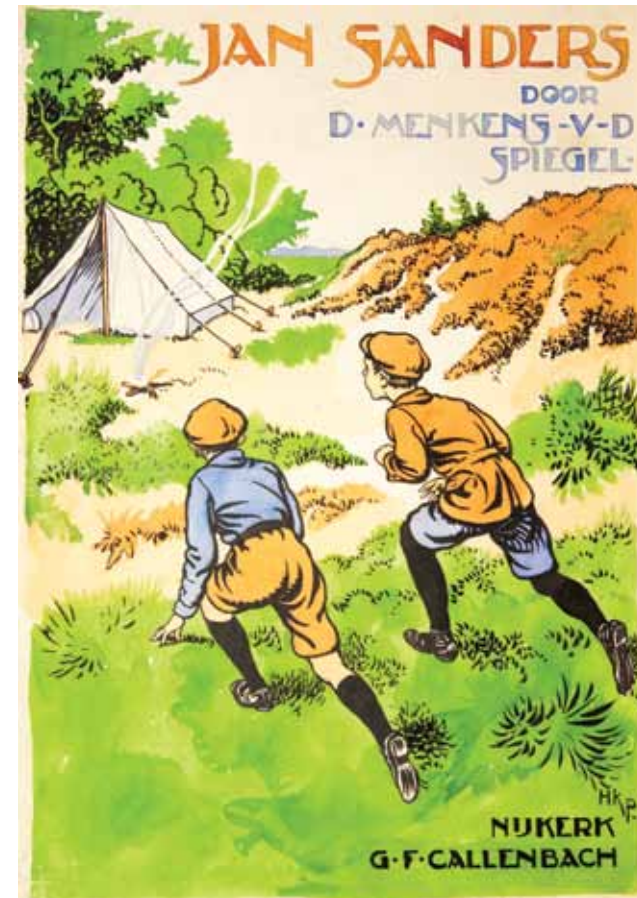
De natuur

Uit veel van de illustraties van Henk Poeder komt net als uit zijn schilderijen zijn liefde voor de natuur naar voren. De natuur die als achtergrond dient voor het eigenlijke onderwerp is vaak opvallend gedetailleerd getekend. Veel van de kinderverhalen die hij illustreerde, spelen op het boerenland of aan het water. Onderwerpen waar Henk Poeder wel raad mee wist. Hij realiseerde er zijn beste illustratiewerk mee.

Poeder onderscheidde zich van zijn tijdgenoten als de schilder die tijdelijk de kwast ingeruild had voor de tekenpen. Mede hierdoor ontwikkelde hij na verloop van tijd in zijn illustraties een duidelijk losse en vloeiende stijl, die door de uitgevers zeer gewaardeerd werd. Henk Poeder werd daarmee een herkenbare illustrator.

.....
N.B. De illustraties voor *Kampleed en Hemelzegen* en *Hel en Hemel van Dachau* waren bedoeld voor volwassenen (pag. 14).

De uitgevers bij de illustraties: Uitgeverij J.H. Kok N.V. Kampen en Uitgeverij G.F. Callenbach N.V. te Nijkerk.



omslag
Jan Sanders
van D. Menkens-Van der Spiegel
(Callenbach 1931)



*uit: Jan Sanders
van D. Menkens-Van der Spiegel
(Callenbach 1931)*



De tocht van
„De Wanhoop”
door C. van der Kouwe

Met 20 teekeningen van Henk Poeder

Prijs f 1.50 geb. f 2.25

Voor jongens van 10 tot 16 jaar

„Een prachtig en uitnemend jongensboek, dat van het begin tot het eind de aandacht gespannen houdt.”

De Rotterdammer

„Best voor de schoolbibliotheek.”

Valcooch

„Een heel goed jongensboek. Een prachtverhaal voor onze jongens. Boeiend en degelijk. Zeer goed voor de schoolbibliotheek.”

P. de Zeeuw in Correspondentieblad



advertentie

Uitgeverij J.H. Kok N.V. Kampen



uit: *Met de Eendracht*
van H. te Merwe
(Callenbach 1929)

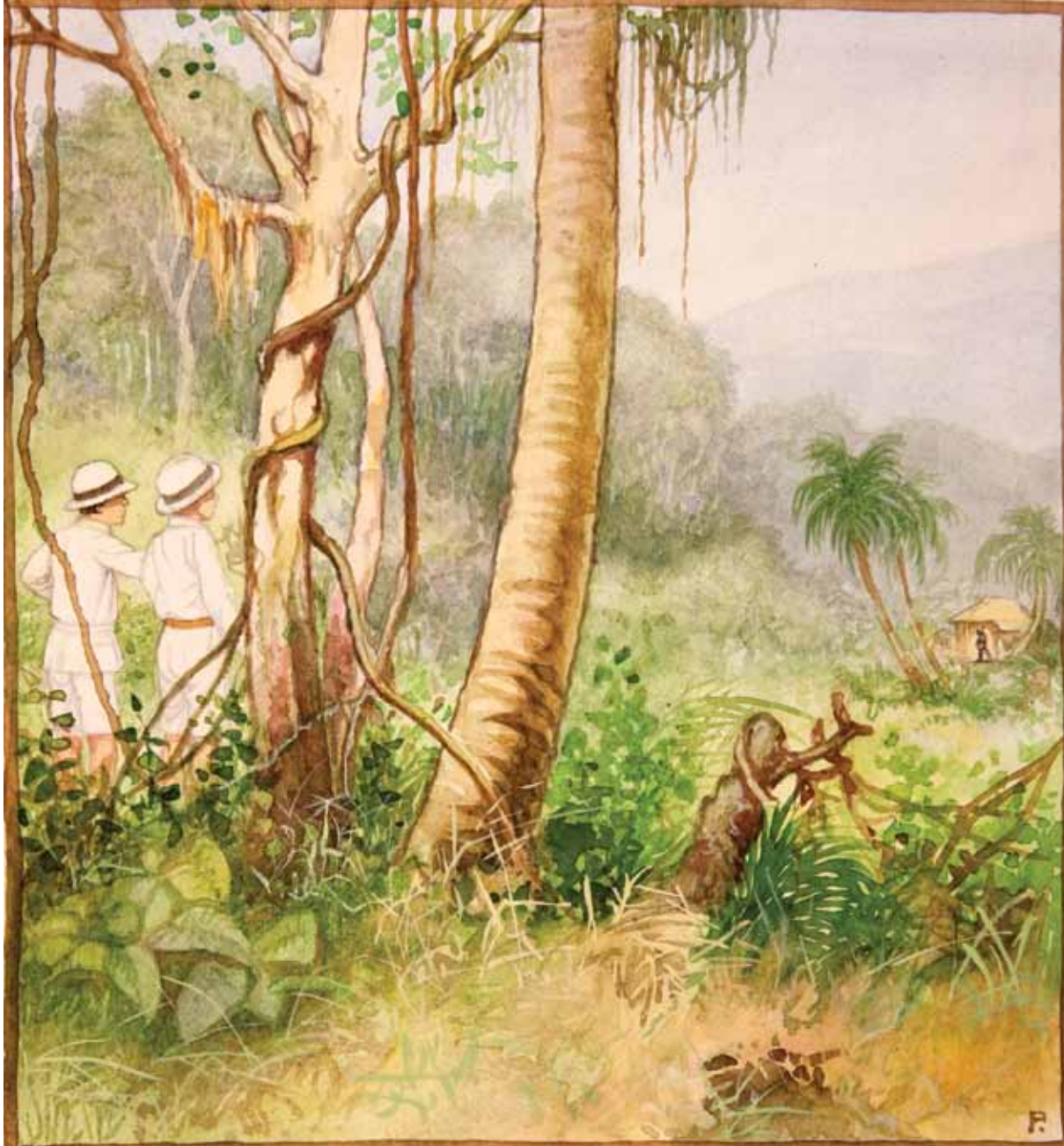


*uit: Het verzet gebroken
van Johanna Breevoort
(Callenbach 1928)*



MET TEEKENINGEN VAN HENK POEDER

titelpagina
Het verzet gebroken
van Johanna Breevoort
(Callenbach 1928)



*uit: Bram's ontdekkingstocht
van Jac. Hazevoet
(Callenbach 1929)*



*uit: Bram's ontdekkingsocht
van Jac. Hazevoet
(Callenbach 1929)*



*uit: Toen 't vakantie was
van Nans
(Callenbach 1930)*



*uit: Een kleine jongen bij een grote plas
van T. van Vliet
(Callenbach 1940)*



PAM

door Nelly van Dijk-Has

Met 10 teekeningen van Henk Poeder

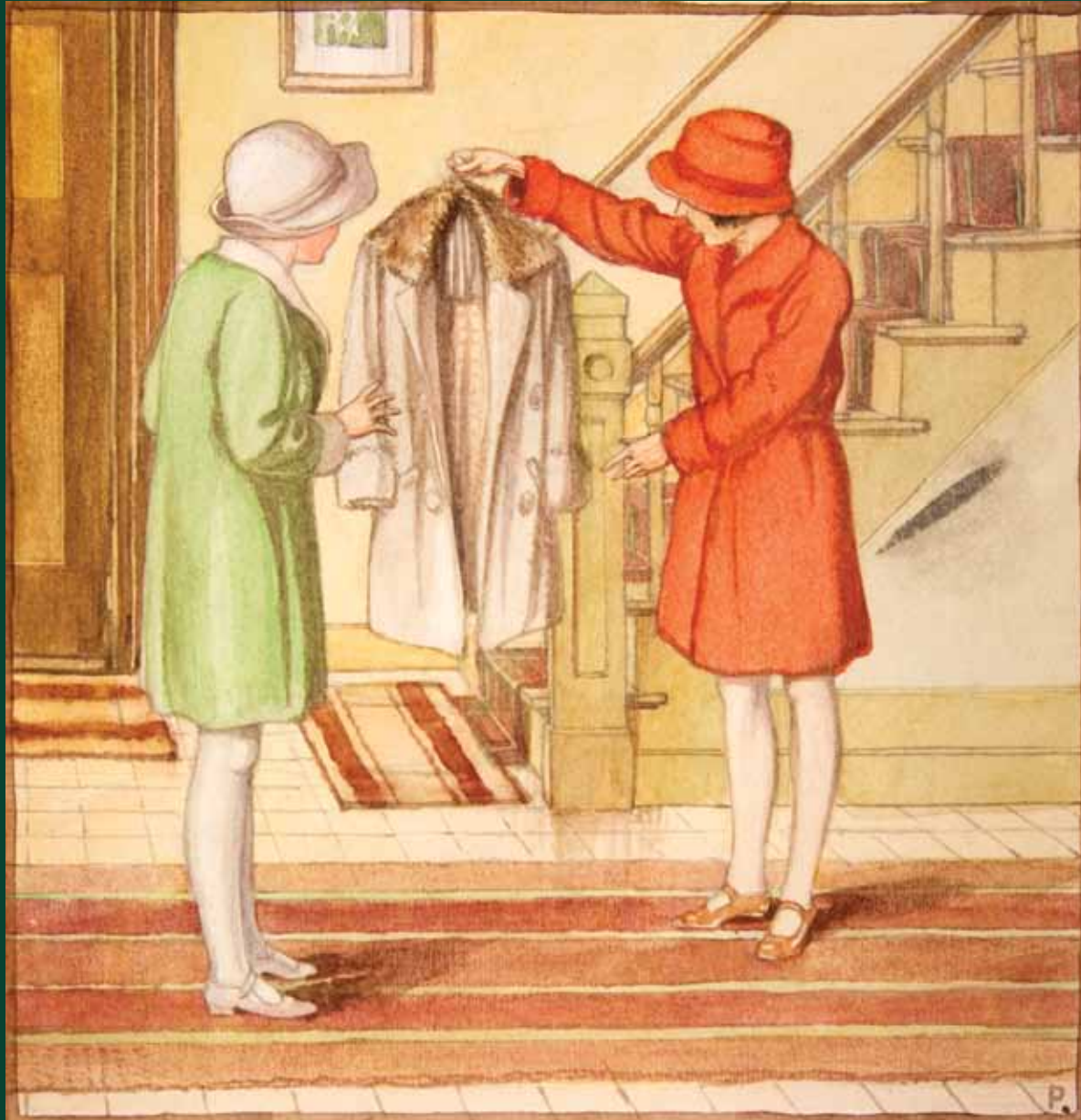
Prijs f 1.70 geb. f 2.25

Voor meisjes van 10 tot 15 jaar

Een fijn meisjesboek. Alles in dit boek draait om die leuke Pam. Het is een verhaal, waarvan onze meisjes zullen genieten. De geestige teekeningen van Henk Poeder maken het prettige verhaal nog aantrekkelijker. Kortom, het is een vlot boek, dat de jonge lezeressen knusse uurtjes zal bezorgen.



advertentie
Uitgeverij J.H. Kok N.V. Kampen



omslag
Gerda's nieuwe mantel
van Francina
(Callenbach 1930)



*uit: Het Vierspan
van D. Menkens-Van der Spiegel
(Callenbach 1932)*



*uit: Het Vierspan
van D. Menkens-Van der Spiegel
(Callenbach 1932)*



uit: *Het verloren verjaarsgeschenk*
van A.C. van der Mast
(Callenbach 1932)



*uit: Het verloren verjaarsgeschenk
van A.C. van der Mast
(Callenbach 1932)*

TEUN VONDERMAN

door N. W. van Diemen de Jel

Met teekeningen van Henk Poeder

Prijs f 1.75 geb. f 2.50

Voor jongens van 10 tot 15 jaar

„Een vlot geschreven jongensboek, dat zeker veel gelezen zal worden. De auteur vertelt prettig.” *Onze Vacatures*

„Een echt pakkend jongensboek, vol leering. De schrijver verstaat de kunst van vertellen. Onze jeugd zal er van smullen.” *Geref. Kerkb. v. Rotterdam*

„Dit boek evenaart de Dik Trom's in sappigheid, in moreel opzicht staat het er stukken boven. Een pittig boek voor onze jongens.” *De Vrije Westfries*

„'t Is boeiend en spannend. Uitstekend geschikt voor onze schoolbibliotheken.”

P. de Zeeuw in Correspondentieblad

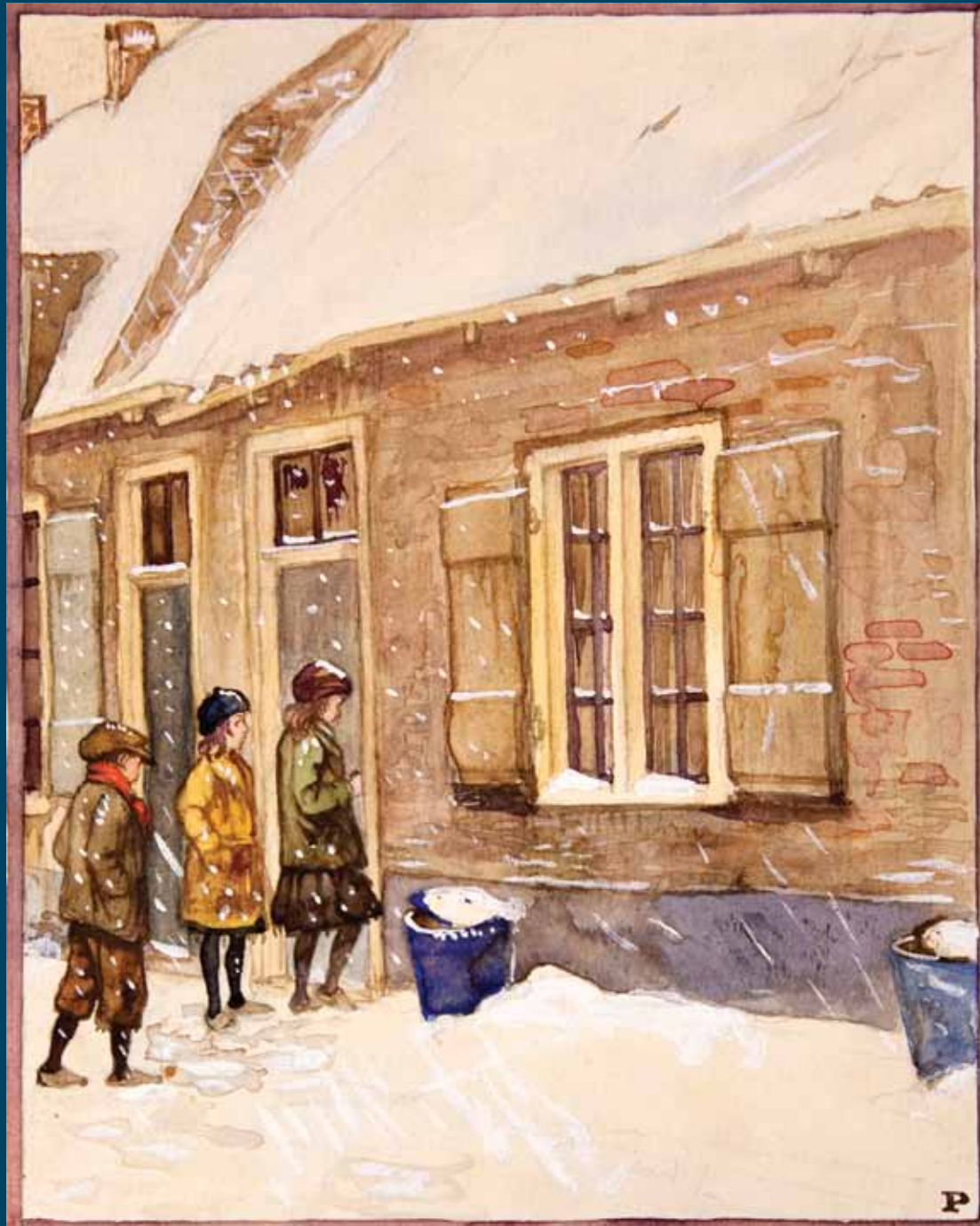
„Een mooi jongensboek, een ècht verhaal van vechtende en spelende jongens, van jongenspret en jongenskwaad.”

In en om ons huis



advertentie

Uitgeverij J.H. Kok N.V. Kampen



uit: *Het huisje in de steeg*
van C. van Dort
(Callenbach)

P



*uit: Zoo'n jongen toch
van Jan van de Batenburg
(Callenbach 1933)*



uit: *De vijfde*
van J.H. Huisman-Schippers
(Callenbach 1934)



*uit: Piet-Jiet
van F. Kragt Hzn
(Callenbach 1927)*



*omslag
Piet-Jiet
van F. Kragt Hzn
(Callenbach 1927)*

WERKELIJKHEID & ILLUSIE

Mijn vader deed een stap opzij en ik stond voor het doek waarop hij nu in brede partijen snel en los een zonovergoten landschap had opgezet.

Wanneer ik als schooljongen 's morgens vóór het naar school gaan mijn boterhammen at in de achterkamer annex atelier van mijn vader, stond er soms al een leeg onbeschilderd doek op de ezel. ‘Wat zou hij er vandaag op zetten’, vroeg ik me dan even af. Op school leerde en speelde ik en dacht ik niet meer aan het lege doek.

Bij thuiskomst om twaalf uur hoorde ik mijn vader zingen achter zijn ezel. Ik rende de trap op en de lange gang door tot in de achterkamer. Mijn vader deed een stap opzij en ik stond voor het doek waarop hij in brede partijen snel en los een zonovergoten landschap had opgezet. Mijn vader zei dan tegen m'n moeder: ‘Hansje, hij ziet het’. Maar wat ik zag, kende ik niet. Een Drentse heide met een zandpad en weldadig zonlicht erop. Zoiets was in Kampen en omgeving niet te vinden. Wat hij schilderde was zijn aards paradijs en ik voelde dat. Het was een illusie.

Later toen ik al jaren tekenleraar was, belde een vroegere buurman me op. Hij was al een tijdje geleden verhuisd naar een dorp in Drenthe. Hij zei: ‘Zeg, Johan, ik zat wat te surfen op internet en ik kom daar de naam Henk Poeder tegen, een kunstschilder. Is dat familie van je?’

Dat ik voorheen nooit met hem over mijn familie had gesproken, realiseerde ik me toen pas. En dat mijn vader schilder was geweest, was nooit ter sprake gekomen. ‘Ja’, zei ik, ‘dat is mijn vader. Heb je iets gezien?’ Hij zei enthousiast: ‘Fantastisch zeg! Waarom heb je dat nooit verteld? Ik heb een schilderij gezien met een Drentse heide. Het zandpad erop is precies het pad op het stuk grond achter ons huis! Zonnig en droog. Altijd zomer.’ Later belde hij me weer: ‘Ik heb het gekocht en het hangt in de kamer. Als ik er naar kijk, ben ik blij.’



Foto | Henk Poeder achter de ezel



Bloeiende brem
olie op doek
60 x 100 cm
collectie Postuma

TEKENEN DES TIJDS

Het werk van Poeder heeft nooit geleid tot grote opschudding in de kunstwereld.

Dat neemt echter niet weg dat zijn werk voor veel mensen een groot plezier betekende.

Vijfenveertig jaar na het overlijden van mijn grootvader werd in 2003 een grote overzichtsexpositie van zijn werk gerealiseerd in de Koornmarktspoort te Kampen. Ruim 1500 bezoekers kwamen van overal in Nederland naar Kampen om zijn werk te bewonderen. Op zondag echter bleef de expositieruimte gesloten voor publiek. De statige locatie deed mede hierdoor even terugdenken aan het Kampen van de vorige eeuw waar mijn grootouders leefden en werkten.



Foto | Koornmarktspoort te Kampen
rond 1900

Protestant Nederland, en met name Kampen, was in die tijd verwickeld in doorlopende religieuze discussies die van tijd tot tijd uitmondten in kerkscheuringen. Hoewel Poeder een kritische houding had ten opzichte van de kerk en haar voorgangers, kan zijn werk ook niet geheel los gezien worden van de toenmalige protestantse tijdgeest. Abstracte kunst en zelfexpressie in de kunst werden niet gezien als waardevolle ontwikkelingen.

Ontwikkelingen in de kunst

In Kampen werd over abstractie en expressionisme, als deze al besproken werden in die tijd, niet op een positieve manier geoordeeld. Ook Poeder was niet te spreken over nieuwe ontwikkelingen in de kunst en waarschijnlijk werd zijn werk mede daarom door velen in zijn omgeving gewaardeerd. Hij hield vast aan de techniek van de Haagse School en schilderde daarmee in een stijl die ten tijde van zijn leven eigenlijk al was ingehaald door nieuwe ontwikkelingen. Zelf zegt hij hierover in een interview dat hij niet zou weten waarom hij niet zou mogen schilderen zoals hij het zag. *‘Als ik bij avond aan het Ganzediep sta en ik zie daar de volle schoonheid van een zonsondergang, waarom zou ik dat dan niet mogen weergeven?’* (citaat uit 't NIEUWS VOOR KAMPEN van 4 maart 1953).



Zonsondergang bij Ganzediep
olie op karton
12 x 21 cm
collectie Stedelijk Museum Kampen,
langdurig bruikleen

Henk Poeder was een kunstenaar 'pur sang'. Hij werkte integer en conform zijn eigen en destijds algemeen aanvaarde opvattingen over kunst. In zijn tijd was hij een gerespecteerd kunstenaar.

Buiten Kampen gingen de ontwikkelingen in de kunst in een snel tempo voort. In 1917 richtte Theo van Doesburg (1883-1931) in Leiden het tijdschrift *De Stijl* op en in 1918 werd in Groningen kunstkring *De Ploeg* opgericht.

Beide bewegingen hielden zich bezig met de ontwikkeling van een nieuwe beeldtaal. De aanhangers van *De Stijl* streefden naar een universele, abstracte stijl. Zij wilden met hun abstracte werk volmaakte zuiverheid, harmonie en soberheid verbeelden. Leden van kunstkring *De Ploeg* onderzochten onder meer de betekenis van kleur. Twee leden van deze kunstkring Jan Wiegers (1893-1959) en Johan Dijkstra (1896-1978) exposeerden bijvoorbeeld met schilderijen waarin groene gezichten en rode bomen te zien waren. Deze ontwikkelingen in de Nederlandse kunst zijn achteraf gezien belangrijke kunsthistorische mijlpalen.



Foto | Omslag *De Stijl*



Foto | IJsselbrug bij Kampen ca. 1920

Rond die tijd echter vonden zij niet overal evenveel weerklank. In Kampen was *De Ploeg* totaal onbekend en over *De Stijl* werd niet gesproken. Het waren marginale groeperingen die lokaal enige bekendheid genoten. Daarom kan met recht gesteld worden dat ondanks deze, pas later op waarde geschatte ontwikkelingen in de kunst, Poeder in zijn eigen tijd een gerespecteerd kunstenaar was. Schilderen ten behoeve van een onderzoek naar de ontwikkeling in de kunst zelf was bij hem niet aan de orde. Poeder schilderde wat hem bekoorde. Hij zag de hand van God in de natuur en zag het als zijn taak dit te verbeelden. Hij werkte integer en conform zijn eigen en destijds algemeen aanvaarde opvattingen over kunst. In het *Lexicon Nederlandse Beeldende Kunstenaars* door P.A. Scheen wordt hij beschreven als ‘*een kundig schilder van Veluwe landschappen, waterlandschappen om Kampen en van riviergezichten.*’



Koeien bij Ganzediep
olie op doek
60 x 100 cm
particuliere collectie

Poeder moest als zoon van een schoenmaker direct na de lagere school gaan werken om te helpen in het onderhoud van het gezin.

illustraties nodig voor de vele kinderboeken die zij publiceerde. Rond die tijd ging het fysiek weer wat beter met Poeder en vanuit Kampen bezocht hij verschillende keren met grote interesse het Rijksmuseum te Amsterdam. Hij kon daar lang voor de schilderijen van Rembrandt zitten die hij boven alle schilders bewonderde.

Er is niet veel bekend over vriendschappen van Poeder met andere kunstenaars. Op de hiernaast afgebeelde foto, rond 1920 gemaakt, is hij te zien in het gezelschap van verschillende schilders uit Amersfoort en omgeving, waaronder de kunstenaar Ab Voorn (1891-1969). Daarnaast was hij bevriend met de schilder Evert Kroes (1894-1979) met wiens zus Johanna hij in 1924 trouwde.



uit: Bart Barlage in de residentie van J. Smelik (Bond voor Gereformeerde Jeugdorganisatie, 1934 - 1935)



*Foto | Het gezin Poeder te Assen, ca. 1904
Henk Poeder als kleine jongen links en naast hem zijn ouders Jeene en Gerlandtje, broer Jan en zus Elisabeth*

De jonge kunstenaar

Poeder was vrijwel autodidact. In zijn jeugd te Assen heeft hij les genomen bij twee bekende kunstenaars, Louis Krans (1875-1932) en Louis Roessingh (1873-1951), beiden opgeleid aan de Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen. Afgezien van het kleine aantal lessen bij deze schilders heeft hij geen schilderopleiding genoten.

Een opleiding op een kunstacademie lag ver buiten de mogelijkheden. Wel heeft hij tekenlessen van de bekende historieschilder en illustrator J.H. Isings (1884-1977) gekregen. Deze introduceerde Poeder als tekenaar bij uitgeverij Callenbach waarvoor hij veel boeken heeft geïllustreerd, in zijn begintijd voornamelijk in dezelfde stijl als Isings en later meer in een eigen illustratiestijl. Het illustratiewerk nam Poeder mee toen hij in 1929 naar Kampen verhuisde. Ook uitgeverij Kok in Kampen had



uit: *Bart Barlage in de residentie*
van J. Smelik
(Bond voor Gereformeerde Jeugdorganisatie, 1934 - 1935)



Foto | Groep kunstschilders uit Amersfoort, ca. 1920
De 2e van links is Ab Voorn en 3e van links
is Henk Poeder

In de laatste uren van zijn leven had hij hemelse visioenen. Hij overleed in de oprechte verwachting dat hij in het leven na dit leven weer opnieuw zou schilderen.

Inspiratiebronnen

Het gebrek aan een middelbare schoolopleiding weerhield Henk Poeder er niet van zich te verdiepen in het werk van door hem bewonderde kunstenaars. Hij verzamelde boeken over Mauve, Maris en Breitner en vanzelfsprekend Rembrandt. Ook was hij geabonneerd op het destijds bekende blad *Studio*. Een geïllustreerd kunsttijdschrift, opgericht in 1893 en uitgegeven in Engeland, met veel zwart-wit reproducties en soms een beeld in kleur. Poeder bestudeerde deze reproducties met veel aandacht en kon zich in grote bewondering uiten over de knappe en losse manier waarop zo'n schilderij dan geschilderd was.

Ook kocht hij werk aan van verschillende kunstenaars zoals J.F.C. Scherrewitz, P.P. Schietges en A.J. Zwart. Hij liet zich mede door deze schilders inspireren maar was vooral onder de indruk van Willem Maris. Voor de aankoop van een van Maris' werken is hij zelfs naar een veiling afgereisd. Poeders werk getuigt van een grote liefde voor het Hollandse landschap en licht en hoewel zijn schilderijen duidelijk Maris als inspiratiebron tonen, is hij zeer autonoom in zijn voorstudies. In deze studies laat hij zijn eigen hand zien en zij hebben dan ook heel duidelijk een eigen signatuur.

Hij wilde niet theoretiseren, analyseren of intellectuele discussies voeren over schilderkunst. Hij wilde schilderen en zijn bewondering voor Gods hand in de natuur zoals hij die om zich heen zag, verbeelden.

Een bescheiden Kamper schilder

Tijdens zijn leven heeft hij niet in galeries of musea geëxposeerd. Bekend is dat hij in elk geval twee maal een etalage-expositie heeft gehad. In de krant (PROVINCIALE OVERIJSSELSCHIE EN ZWOLSCHE COURANT) van 27 december 1947 stond het volgende geschreven: *'Een étalage-expositie heeft altijd onze sympathie gehad. En als er één schilder is, wiens werk voor een dergelijke tentoonstelling geschikt is, dan is het Henk Poeder.'*

Toen hij in 1958 op relatief jonge leeftijd overleed liet hij een omvangrijk oeuvre na: vele schilderijen, studies, schetsen en illustraties. Het NIEUW KAMPER DAGBLAD van 10 december 1958 schreef: *'Thans is op 61-jarige leeftijd het einde gekomen aan het aardse bestaan van een markant stadgenoot, die in alle bescheidenheid zijn weg ging. In talrijke Kamper woonkamers hangen werken van zijn hand. In zijn schilderijen zal zijn nagedachtenis voor ons nog zeer lang levend blijven.'*



Gezicht op Kamperveen
olie op doek
40 x 50 cm
collectie Stedelijk Museum Kampen

POEDER IN DE PERS

'Zijn kleuren zijn dieper, zijn toets is levendiger geworden en hij dringt nog verder in het wezen der natuur door. Zijn werk leeft van het licht. Zelfs als er een grijze nevelsluier over het landschap gespreid hangt, dan nog voelt men dat daarachter de zon lichtelijk verborgen is gebleven.'

(KAMPER COURANT 1938)

De pers heeft Henk Poeder en zijn werk meerdere keren de volle aandacht gegeven. In dit hoofdstuk volgt een selectie uit de artikelen die door de jaren heen verschenen zijn in diverse kranten.

01 | Henk Poeder exposeert zijn kunst

De KAMPER COURANT publiceert op 25 november 1938 het mogelijk tweede artikel over Poeder. De eerdere 'kennis-making' waarnaar wordt verwezen is niet te traceren. Op deze pagina is een deel van het artikel geciteerd.

Het is ongeveer een half jaar geleden, dat we voor het eerst kennis maakten met onzen stadgenoot, den heer Henk Poeder. We zagen toen bij hem thuis een aantal zijner werken en we spraken daarvoor onze grootste waardering uit. Later werd er bij den heer Peter Bos in zijn étalage nog een expositie gehouden, en daar kon het groote publiek genieten van heel veel moois, dat voordien bescheidenlijk in het atelier van den heer Poeder verborgen was gebleven. Na dit 'timmeren aan den weg', is de bescheiden kunstenaar opnieuw naar den achtergrond getreden en heeft weer contact gezocht met de natuur, waarin hij zich het best thuis gevoelt. En de vrucht van dit samenzijn met de stille buitenwereld heeft hij neergelegd in een aantal schilderstukken, waarvan morgen enkele specimina in onze toonkast te zien zullen zijn. Hier komt ons voor, dat de heer Poeder nog meer aan uitdrukkingmogelijkheid gewonnen heeft.

De kleur is in de werken van Henk Poeder uiterst verfijnd en beschaafd; slechts zelden is hij uitbundig, zooals in het zonnelicht, dat om het in een vensterbank zittend vrouwfiguurtje speelt.



Portretten van zijn oudste zoon en zijn vader

We hebben enkele portretten bij hem thuis gezien, op bruin papier, aangezet met slechts enkele bescheiden lijntjes. Maar die voor ons het bewijs zijn, hoe diep hij in het wezen van zijn kunst weet door te dringen, en met hoe weinig middelen hij reeds veel weet te bereiken. Bij ons staan slechts enkele van zijn werken voor het glas: een herfstlandschapje met wat ontbladerde boomen, een landschapje met wat koeien, een boschje verwazend in de verte, een gezicht op het Ganzediep met den kalkoven in de verte, een brokje water met weelderigen plantengroei. Het is maar een klein gedeelte van het werk van onzen plaatsgenoot.



Portret Johanna Poeder-Kroes
olie op karton
13 x 12 cm
collectie Poeder

In het KAMPER NIEUWSBLAD van zaterdag 3 januari 1948 was een artikel gepubliceerd met de titel 'Henk Poeder, Schilder van het Kamper laagland'. Hoewel de titel verschilde was de inhoud identiek aan het artikel hiernaast.

02 | Een schilder van Kampens Ommelanden

In de PROVINCIALE OVERIJSSELSCHEN EN ZWOLSCHE COURANT van 27 december 1947 stond een lang artikel over Poeder en zijn werk met de titel *Een schilder van Kampens Ommelanden - Henk Poeder in zijn leven en werken*. De belangrijkste delen uit het krantenartikel worden hier geciteerd. De auteur tekent met de initialen H.W.

'U moet gaan vissen. Dan kom je eens tot rust. Zo heerlijk op het Ganzediep, ver van alles, midden in de natuur.... Ik heb ook ergens een bootje liggen. Dat moet je hier in Kampen wel hebben. Je houdt je dobber in de gaten en meteen kun je naar alles om je heen kijken, de planten, de dieren, de vogels En dan die gewaarwording als je beet hebt van een snoek, en die neemt je de lijn een eind mee! Jonge, dat is zo mooi!' Dit lijkt, lezers, geen artistiek begin aan de weergave van een onderhoud met een kunstenaar. En toch weten wij geen beter begin voor een bespreking van Henk Poeder in zijn leven en werken. Dit brok gesprek is niet meer of minder dan een artistieke beginselverklaring. Wij zien hem tegenover ons zitten in het ruime atelier waar hij leeft en werkt, huisvaderlijk en bohemien tegelijk. Zijn grote gestalte schommelt voorover-achterover in de stoel. Pijp aan. Dan springt hij weer op en gebaart naar de

talrijke schilderijen en studies aan de wanden. Eén van de kleine schilderijen, in alle opzichten karakteristiek voor zijn werk, ziet U bij dit artikel gereproduceerd. (pag. 130, red.) U kunt het origineel niet kopen, want hij is er nog te veel aan gehecht.

Kampen's omtrek als model

En zo krijgen wij die verrukkelijke landschapjes langs het Ganzediep, de kalkovens, onweersluchten boven de IJssel, koeien met zonlicht op de ruggen in Kamper-eilander weiden. Hij benadert het beeld van de natuur in ons heerlijke ommeland met ontroerende eerbied. Ieder, die van het Kamper laagland houdt, moet ook houden van zijn schilderijen.'s Zomers trekt hij de natuur in, en na elke tocht komt hij terug met geschilderde schetsen, al of niet fijn uitgewerkt, maar in elke schets is een moment uit de levende natuur vastgelegd, een stille avond, een 'lekker zonnetje', een geheimzinnig in mist gehuld verschiet. Honderden van die kaartjes en plankjes van slechts enkele decimeters omvang heeft dit schetsen hem opgeleverd. Tallozen hebben we bekeken. Soms kiest hij er één uit om dat thuis in een schilderij te verwerken. En dan is het Kampen zoals we het kennen. Niet vervormd, niet aangedikt, maar eenvoudig schoon, zoals God Zelf het in de natuur vorm gaf.



Bootje bij Ganzediep
olie op doek
40 x 60 cm
collectie Poeder

‘Maar noch de hardheid van de wereld rondom, noch de moeilijkheden van zijn constitutie hebben hem zijn liefde voor de wereld doen verliezen. Hij houdt van de schone dingen, zoals zij zich aan zijn oog voordoen, de natuur, het zonlicht’.

(KAMPER NIEUWSBLAD 1948)

De kunst en het publiek

Een étalage-expositie heeft altijd onze sympathie gehad. En als er één schilder is, wiens werk voor een dergelijke tentoonstelling geschikt is, dan is het Henk Poeder. Juist door zijn naturalistische weergave van de vertrouwde onderwerpen kan hij tot iedereen spreken die gevoelig is voor schoonheid van de natuur. Zijn werk is nimmer problematisch, en aan geen enkele huiskamerwand zal het dát zeggen, wat niemand graag in de sfeer van zijn huiselijke haard hoort. De schilder zelf is dankbaar, dat hij tot het publiek kan spreken. Hij is in sommige gevallen zelfs bereid zijn onderwerpen naar de vraag van het publiek te kiezen. Maar dat is dan ook zijn enige concessie. Want ook in die onderwerpen leeft hij zich in, en hij eist van zich dezelfde technische prestatie als bij een onderwerp dat hij geheel naar eigen smaak koos.



Foto | in zwart-wit bij artikel (zie ook pag.43)
Bijlschrift: ‘Een van de aantrekkelijke vergezichten, die Henk Poeder’s bewame hand penseelde’.

03 | Van alle dag

Ruim vijf jaar later, op zaterdag 4 maart 1953 verschijnt er opnieuw een uitgebreid artikel over Henk Poeder als deel van een reeks over alledaagse beroepen in de krant: 't NIEUWS VOOR KAMPEN VAN DE PROVINCIALE OVERIJSSELSCHEN EN ZWOLSCHE COURANT. Het artikel is geïllustreerd met een foto en de auteur tekent met Peter. Hieronder is een deel van het artikel geciteerd.

Ziezo beste vrienden, nu de griep weer een beetje aan het verdwijnen is en een lieflijk lentesonnetje zo nu en dan de overhand krijgt, gaan we weer verheugd verder met onze alledaagse beroepenserie.

De man die deze week het podium der publiciteit bestijgt houdt er een kunstzinnig beroep op na. Hendrik Poeder is namelijk kunstschilder en, naar hij zegt, reeds zijn hele leven. De eerste kinderjaren van dat leven kunnen we natuurlijk gevoeglijk verwaarlozen, maar we mogen toch wel zeggen dat het er bij de jeugdige Hendrik Poeder al vroeg in zat. De foto kan u welhaast een indruk geven van het werk dat Poeder maakt. (pag. 131, red.) Het stuk dat hier op de ezel staat stelt een landschap voor in de buurt van Kampen. Eenzelfde exemplaar, maar dan iets fleuriger is destijds aan burgemeester Oldenhof aangeboden bij zijn vertrek naar Ede.



*Foto | Gepubliceerd bij krantenartikel 'Van alle dag'
Het doek op de ezel is omslag 'Kamper Schilder'*

'Henk Poeder was een groot natuurliefhebber. Hij hield van de IJssel en in zijn beste stukken getuigt hij van liefde voor de rivier, die langs zijn woonplaats stroomt en bij elk weer en onder elke belichting anders is.'

(NIEUW KAMPER DAGBLAD, 1958)

Om u nu zoveel mogelijk van dit landschap te kunnen laten zien was het onvermijdelijk dat u de schilder bij zijn manipulaties, met de kwast, op de rug keek. Daarom hebben wij dat trucje met de spiegel toegepast, (pag. 131, red.) hierdoor is het mogelijk ook het aangezicht van de schilder te aanschouwen. Die grijze hoed die Poeder opheeft is niet ter bescherming tegen koude, maar ter bescherming tegen vals licht. Poeder heeft graag een rand boven zijn ogen. En zo schildert hij het ene landschap na het andere, deze 55-jarige (van alle dag).



Foto | Overzichtsexpositie 2003 in Kampen
(foto Freddy Schinkel)

04 | Poeders even terug in Kampen

In 2003 vond in de Koornmarktspoort te Kampen een grote overzichtsexpositie plaats van het werk van Poeder. In DE STENTOR - NIEUW KAMPER DAGBLAD was op zaterdag 6 september 2003 een artikel te lezen van Carel de Goeij over de opening van deze expositie door de toenmalige cultuurwethouder Remmelt. Het lange artikel met de titel *Poeders even terug in Kampen - Vruchtbaar samengaan van bohème en geloofsijver* ging uitgebreid in op het leven en werk van Poeder. Hieronder volgen twee citaten.

Ambachtelijk was hij en wars van artistieke righeid en geïntellectualiseer. Liever dan eindeloos over kunst te praten trok hij er met één van zijn drie zonen op uit in zijn roeiboot naar 't Ganzediep. Daar moeten vele tientallen schilderijen en illustraties hun oorsprong hebben gevonden. Kort onder de oever varende zocht hij een stil plekje om rietpluimen, vergezichten, en voortwiekende aalscholvers vast te leggen in een schetsje van anderhalve vierkante decimeter. Schetsjes die hij dan thuis uitwerkte tot schilderijen.

Poeder wist zijn liefde voor de natuur en bevologenheid voor pen en penseel moeiteloos vorm te geven binnen het kleinstedse en gereformeerde Kampen van toen.



Portret Johanna Poeder-Kroes

1924

aquarel op papier

28 x 18 cm

WINTERLANDSCHAP

TEKST | JOSEPH ESTIÉ
panellid TV programma Tussen Kunst en Kitsch

Als de naam Poeder valt, roept dat onmiddellijk associaties op met mijn vroege jeugd in Kampen. Meer dan eens heeft mijn vader verteld hoe hij bijna een schilderij van deze meester had gekocht, maar dat hij jammer genoeg net te laat was.

Het was rond de feestdagen in 1955, mijn ouders waren pas getrouwd, dat er een schilderij van Henk Poeder in de etalage van boekhandel Bos aan de Oudestraat stond tentoongesteld. Een uitzonderlijk winterlandschap.

Mijn vader vertelde hoe hij ernaar had gekeken, een vuist maakte met een opening van duim naar pink, zodat er een soort kijker ontstond. En dan ‘zoomde’ hij stukje bij beetje in op het hele schilderij. ‘Hoe langer je keek, des te meer je erin zag’, zei mijn vader. ‘En wat een verschillende tinten bruin en grijs bij elkaar.’ Hij heeft er thuis over nagedacht en is teruggegaan met het doel het schilderij te kopen om het boven het eikenhouten dressoir te hangen in mijn ouderlijk huis. Bij Bos kreeg hij te horen dat het een half uur daarvoor was verkocht.

Zeldzaam waren Poeders niet. Als je rond schemertijd in Kampen ging wandelen, kon je, vooral in de wijk Zuid en aan de IJsselkade, waar professoren van de Theologische Hogescholen woonden, vanaf de straat menig landschap in de huiskamer zien hangen. Het kan zijn dat vooral veel gereformeerde families zijn werk kochten, omdat het aantrekkelijke en ook begrijpelijke schilderijen waren, maar wellicht nog meer om het gezin Poeder te steunen.

Ik herinner me dat er een aantal groot formaat Poeders hing in de Gereformeerde School voor M.A.V.O. aan de Ebbingestraat. Eén daarvan zat vol met gaatjes omdat

kleine rakkers op het schilderij hadden geschoten met elastiekjes en stukjes lood. Een ander schilderij hing in het kantoor van directeur Sierksma. Het was een prachtig winterlandschap. Of dat het schilderij was dat voor de neus van mijn vader was weggekaapt zal ik nooit weten.

Het is verrijkend en verdiepend om te lezen onder welke sociale omstandigheden deze schilderijen zijn ontstaan, de sfeer te proeven waarin de mensen van toen leefden. Kampen stond bekend als gereformeerd bolwerk en in de oorlog streed men zelfs op twee fronten: tegen de bezetter werd gevochten, maar ook binnen de gereformeerde kerk was er strijd. Het heeft allemaal zijn weerslag gehad op de situatie binnen het gereformeerde Kampen. Henk Poeder echter bleef ondanks alles vasthouden aan zijn gevormde en gevestigde liefde voor kunst en natuur. Inmiddels is er veel veranderd. Poeder, in 1958 overleden, heeft dat niet meer beleefd of beter gezegd hoeven ondergaan.

Rond 1974 erfden wij enkele stukken oud porselein en een aantal schilderijen. Die erfenis heeft mij geïnspireerd en ik ben daardoor langzaam in de greep gekomen van antiek.

Antiek en Poeders zijn uit de mode, lijkt het, maar er zullen altijd mensen blijven die wars van mode en trends kunnen genieten van de schoonheid van een geschilderd landschap. Deze liefhebbers en dit boek geven Poeder

COLOFON

© 2010 Uitgeverij Plaat & Poeder | Delft

SAMENSTELLING EN REDACTIE

Jos Poeder en Merian Plaat

FOTOGRAFIE

Jos Poeder

VORMGEVING

Merian Plaat

CORRECTIES

Fons Stikvoort

Marwik van Doorn en Miente Slot

DRUKWERK

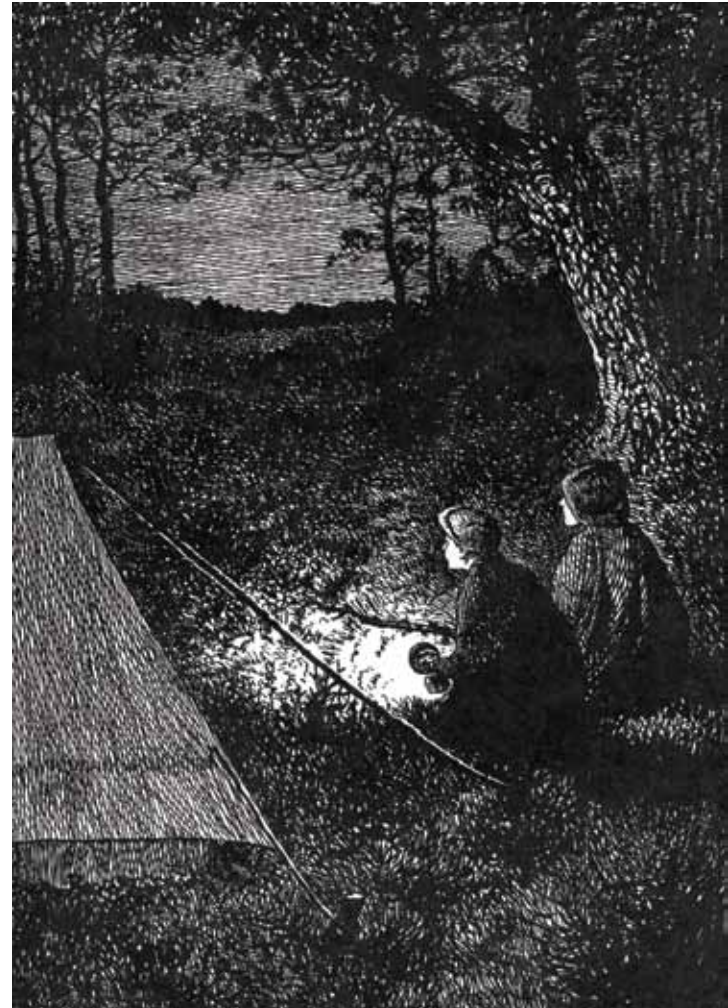
Drukkerij Zalsman Kampen B.V.

Deze uitgave is mogelijk gemaakt met financiële steun van
Jeen Poeder en Henk Poeder.

Met dank aan (in alfabetische volgorde): B. Endedijk, J. Estié,
C. de Goeij, S. Petrusa, H. Poeder, Erven J. Poeder, J. Poeder,
J.W. Poeder, R. Roukema, O. Schilstra, R. van Schoonderwoerd,
Business Print, Gemeente Kampen, Gemeentearchief Kampen,
Stedelijk Museum Kampen, Frans Walkate Archief.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een automatisch bestand of open-
baar gemaakt op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch,
door fotokopieën, opnamen of welke manier dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978-90-815853-1-6



uit: *De Tien van Thor*



Schilderij op omslag: Zicht op Kampen | *olie op doek, 60 x 80 cm*
collectie Stedelijk Museum Kampen, langdurig bruikleen